

JEGYZÖKÖNYV

A SZÉKELY TÁRSASÁGOK SZÖVETSÉGÉNEK

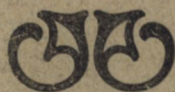
1911. ÉVI AUGUSTUS HÓ 22-ÉN

TORDÁN A VÁROSI VIGADÓ DISZTERMÉBEN

DEÁK LAJOS

KIR. TANÁCSOS, ELNÖK VEZETÉSÉVEL TARTOTT

VI-IK RENDES KÖZGYÜLÉSÉRŐL

MAROSVÁSÁRHELYT 1912.
GRÜNN S. KÖNYVNYOMDÁJA

JEGYZŐKÖNYV

A SZÉKELY TÁRSASÁGOK SZÖVETSÉGÉNEK

1911. ÉVI AUGUSTUS HÓ 22-ÉN

TORDÁN A VÁROSI VIGADÓ DISZTERMÉBEN

DEÁK LAJOS

KIR. TANÁCSOS, ELNÖK VEZETÉSÉVEL TARTOTT

VI-IK RENDES KÖZGYÜLÉSÉRŐL

MAROSVÁSÁRHELYT 1912.

GRÜNN SÁMUEL KÖNYVNYOMDÁJA

Jegyzőkönyv

a „**Székely Társaságok Szövetségé**“-nek 1911. augusztus hó 22-én Tordán a városi vigadó dísztermében *Deák Lajos* kir. tanácsos elnök vezetésével tartott *hatodik* rendes közgyűléséről.

Jelen vannak :

A földmivelésügyi m. kir. miniszter ur képviselőjében : dr. Koós Mihály miniszt. oszt. tanácsos, az Erdélyrészi (Székelyföldi) Kirendeltség vezetője.

A keresk. m. kir. miniszter ur képviselőjében : Betegh Miklós Torda-Aranyosvármegye főispánja.

A Szövetség központi vezetősége részéről : Deák Lajos kir. tanácsos tanfelügyelő elnök és neje, Máthé József áll. isk. ig. főtitkár, Biró András ref. lelkész ellenőr, Hints Sándor áll. polg. isk. igazgató pénztáros — Maros-Vásárhelyről.

A Székely Egyesület részéről : Benedek Sándor közig, bíró elnök, Nagy Gábor miniszt. tanácsos, Benedek Elek író, egyl. titkár, Benedek Endre pénzügyi titkár, Gagyhy Dénes áll. főreálisk. tanár Budapest.

A Marosvásárhelyi Keresk. és Iparkamara részéről : Tauszik B. Hugó kir. tanácsos elnök, Sz. Szakáts Péter titkár, Bustya Lajos alelnök, neje és leánya — Maros-Vásárhely.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület részéről : Péterffi Tamás író Budapest.

A Maros-Vásárhelyi Székely Társaság részéről : Szentgyörgyi Dénes áll. ig. tan. titkár, Westfall Ágoston pénzügy ig. irodaigazgató,

Oroszlány Gábor hirlapíró, Szász Béla hirlapíró és nővére, Székely Albert vállalkozó, Szabó Pál hirlapíró. Farkas Jenő ref. lelkész, Dr. Ugron Gábor ny. főispán, Kovács József ékszerész, Dr. Agyagási Károly kir. tanácsos várm. tisztifőorvos, Simonfi János tanár, Deák Ignác uradalmi intéző, Harmath Sándor keresk. társ. elnök.

Az orsz. képviselők közül: Báró Kemény Árpád, Dobieczy Sándor, Dr. Vertán Endre.

A Székely vármegyeiek képviselőiben Köllő Ignác Maros-Tordavárm., Dr. Fejér Sándor Csikvárm., Dr. Sebess János Udvarhelyvárm., Lovassy Andor Torda-Aranyosvm. alispánja.

A székely városokból: Orell Dezső Gy.-Szentmiklós, Gotthard János Székelyudvarhely, Z. Sebess Andor Torda város polgármestere és Boross Elek Torda város h. polgármester főjegyzője.

A Székely Társaságokból: Dr. Benedek Aladár ügyvéd, Csegezy Márton vasuti állomásfőnök Beszterce; Bárdy Géza főszolgabíró, Kovács Béla nyug. honvéd őrnagy, Bálint Lajos áll. isk. ig. Bethlen; Incze Ferencz közs. jegyző, Beke József tanító Barót; Bajna András és nővére, Sántha Albert, Sántha Albertné és leánya, Demeter Ferenc Gyergyószentmiklós; Deák Sándor ev. lelkész, Dr. Sükösd Zsigmond ügyvéd, Killyéni Endre áll. polg. isk. ig. Hosszufalu és Türkös: Gillinger János főreálisk. tanár, Szarvady Pál pénzügyi titkár, Baloga István dr. pénzügyi titkár és neje Kassa; Zágoni Gábor kir. közjegyző, Kiss Samu áll. isk. ig., Székely György szabómester és neje Nagyszeben; Hadnagy Imre m. kir. állatorvos, Salamon Árpád adótárnok Szamosujvár; Boér Károly ref. lelkész Mezőkövesd; Ósz Sándor áll. tan. Mezőfele; Kelemen Viktor birtokos Mezőkölpeny; Réthy János birtokos Mezőménes; Jeney József birtokos Mezőcsávás; Szűcs Dániel postatiszt, Kastaly Gyula m. kir. adótiszt, Dr. Cseke Vince ügyvéd Gyulafelelévár.

Trázi Géza földbirtokos, Kertész László földbirtokos és neje Kertész István földbirtokos és neje, Kertész János földbirtokos és neje. Dr. Burger Péter orvos, Frank Rezső keresk, Istvánffy Géza bankig. és neje, Némethy Ida tanítónő. Visky Sándor kórházi gondnok és neje, Éthely János jegyző és neje, Dr. Deseő Kálmán Máv. titkár és neje, Iszlay Márton birtokos, Székely Ferenc felmérési főfelügyelő és fia Ferenc Debrecen; Székely József, Soós József tanár, Szabó Sándor

ref. kántor, Heim Antal pék és neje Karcag ; Iszlai Gábor uradalmi intéző Kakasszék.

A nagygyrnei tejszővetkezetből : Szabó György plebános, László Ferenc könyvelő.

A Maros-Tordavárm. Tanítóegyesületből : Máthé József elnök Makkai Samu alelnök, neje és leánya. Ősz Sándor tag.

A Nyárádszeredai Ipartestületből : Dr. Vajna Elemér jegyző.

Rédiger Ődön gyógyszerész Bölön ; Dr. Molnár Inre ügyvéd Pápa ; Panajoth Ferenc plebános, András Pál áll. tanító Sinfalva ; Gábor József áll. ig. tan. Alsószentmihály ; Huszti János kereskedő és neje, Szabó István kereskedő és neje, Farkas Ignác iparos és neje, Kovács Ignác szijgyártó, Gergely Ignác iparos és neje, Hozó Ilyés iparos, Boronkai Lajos iparos és neje Bukarest ; Barabás Endre tanár és Várady Aurél ügyv. Kolozsvár ; Erdélyi László magánzó Budapest ; Terray István ügyvéd Rimaszombat.

Tordaaranyos vármegyéből és Torda városból : Dr. Betegh Miklós főispán, Szász István törvsz. elnök, Dózsa Ferenc törvsz. bíró, Székely Társ. elnök, Tósa László p. ü. igazgató, Lovász Andor alispán, Zarándi Lipót főjegyző, Z. Sebess Andor polgármester, Boros Elek városi főjegyző, Dr. Borzsoy Béla törvsz. bíró, Dr. Bencsik István törvsz. bíró, Harmath Domokos telekkönyvvezető, Dr. Borbély Sámuel főorvos, Dr. Bardócz Sámuel főorvos, Dr. Szentkirályi Gyula v. főorvos, Dr. Szenkovits Aurél ügyvéd, Velits Ődön földbirtokos, Nagy Dénes, Kimpel Antal, Kimpel Flóris birtokosok, Fekete Ferenc tp. igazgató, Veress Ferenc állatorvos, Faragó Miklós főállatorvos Egerházi Lajos és Nagy Mózes ref. lelkészek, Dr. Balázs András r. kath. főesperes, Gróf Bethlen Sándor vm. aljegyző, Mayerffy György kir. gazd. int. tanár, Bornemissza Gyula rendőrkapitány, Ferenczi Ferenc rendőrkapitány, Dr. Balogh György ügyvéd, Szegedy Péter árvsz. ülnök. Dr. Horváth Miklós ügyv. földbirtokos, Dr. Lőrinczy Ákos ügyvéd, Dr. Fried Farkas ügyv. lapszerkesztő, Czakó László ügyvéd, lovag Mokossinyi László postafelügyelő, Simon Ignác főgimn. igazgató, Péter Antal főgimn. tanár, Bölöni István, Nagy Samu ig. tanítók, Füssy József kereskedő, Fodor Domokos kereskedő. Benedek Jenő kir. adótárnok, Kastaly Árpád adótiszt, Katona Géza csendőr százados, Schönherr Károly főhadnagy, Almássy Iván fő-

számvevő, Gegesi Samu birtokos, Erdélyi Elemér főszolgabíró, Szentkirályi Géza szolgabíró, Retegár Gerő főmérnök, Józsa Pál műszaki tanácsos, Székely János iparos, Borbély György kisgazda, Ó és Ujtordai gazdakör, Mokossiny Gusztáv ügyvéd, Gállos Aladár gazd, int. tanár, nagyszámu hölgyközönség stb.

Tárgysorozat:

1. Délelőtt 9 órakor a közgyűlés megnyitása Deák Lajos kir. tanácsos szövetségi elnök által.
2. Elnöki előterjesztések, jegyzőkönyvvezető és hitelesítők, valamint a kandidáló bizottság kiküldése stb.
3. A szövetségi közgyűlésre jött képviselők bejelentése és igazolása.
4. Titkári jelentés Beterjeszti: Máthé József főtitkár.
5. Az erdélyrészi telepítési politika magyar nemzeti szempontból. Előadó: Dr. Ugron Gábor ny. főispán.
6. A földgáz értékesítése. Előadó: Sümegi Vilmos orsz. képviselő.
7. Torda Aranyos vármegye közgazdasági és kulturális viszonyai. Előadó: dr. Vertán Endre orsz. képviselő.
8. A nemzetiségi vidékeken élő gyermekek védelme és nevelése, Beterjeszti: a Bethleni Székely Társaság.
9. Számadás, költségvetés. Előterjeszti: Hints Sándor pénztáros.
10. Indítványok.
11. Tisztujtás (A kandidáló bizottság javaslatával)
12. A jövő közgyűlés helyének és idejének megállapítása.
13. A közgyűlés bezárása

I.

A zsufolásig megtelt teremben a közönség elhelyezkedvén Deák Lajos kir. tanácsos elnök olvassa elnöki megnyitó beszédét, amint következik:

Tisztelt Közgyűlés!

A szeretetnek mindent átható erejével és melegségével köszöntöm mindazokat, a kik hívó szavunkra itten is megjelentek részvenni a nemzeti előhaladást célzó munkánkban.

Tisztelettel és köszönettel üdvözlöm elsősorban a kereskedelem-ügyi miniszter ur képviselőjében megjelent Beteg Miklóst ezen vármegye nagyérdemű főispánját, a földmívelésügyi miniszter urat képviselő Koós Mihály osztálytanácsost az erdélyrészi kirendeltség kiváló vezetőjét és hazafias bizalommal kérem, hogy ezuttal is élénk és jóakaratu figyelemmel kísérjék munkánkat s megbízóinknál támogassák a mi közérdekű törekvéseinket.*)

Igaz szeretettel üdvözlöm sok más kiváló vendégeink között különösen is a mi kezdettől fogva leglelkesebb és cselekedetekkel támogató barátainkat Debreczenből és az Alföld több vidékeiről és az idegen országból Bukarestből érkezett kedves testvéreinket, a kik most is hűségesen ellátogattak mihozzánk.

Keblünket ebben a városban az érzelmeknek egész változata járja át.

Képzeletünknek szárnyain messze visszaszállván a multakba, *még most is fájdalmas érzés* lep meg a mongol, török, tatár, német és más vandal pusztítások láttára, melyek a hosszú századok folyamán sokszor a szó teljes értelmében eltörölték a föld színéről; felégették házaikat, elrabolták javaikat, távol idegenbe üldözték az életben maradt kevés számú lakókat.

De *örömrzete* tölti el lelkünket, mikor azt látjuk, hogy annyi vihar, annyi sorscsapás, annyi ellenséges támadás dacára a városnak megmaradt hű fiai ismét és ismét visszatértek ezen, előttük apáik kiomlott vére által megszentelt földre; itt új fészket raktak, új élet-hez kezdtek; megfogták az eke szarvát, kézbe vették az iparos szer-számját és újra meg újra várost alapítottak maguknak és utódaiknak — nem jutván eszökbe soha, hogy más, jobbnak képzelt földekre, országokba vágyakodjanak, hogy innen kivándoroljanak.

És valóban büszkén érezzük emelkedni keblünket, megdob-bani szívünket azon gondolatra, hogy ezen egyszerű kis polgárváros, — melynek lakóit nemcsak fejedelmi oklevelek, hanem gondolko-dásuk, erkölcsaik, a századok által megszentelt hagyományokhoz való ragaszkodásuk, munkásságuk egyaránt tették nemessé (amint arról a tegnap megtartott emlékünnepegy is bizonytságot teszen) -- mon-

*) A vallás és közoktatásügyi miniszter Gróf Haller János Maros-Tordamegye illustris főispánját bizta meg képviselőjével, de a megbízó leirat késve érkezvén kézhez, sajnálatra a gyűlésen részt nem vehetett.

dom ez a kis város volt az, honnan a valódi krisztusi szeretetből származó magas humanizmus eszméje először röpött szét a nagy világba, midőn több mint háromszáz év előtt a vallásszabadság és az ebből származó egyenlőség és testvériség eszméje országos törvénnyel kimondatott, — messze megelőzve minden más mivelt nemzetet és várost! . . .

Sajnos, hogy a mindenkori kormányok nem ismerték fel és nem méltányolták Torda városát. vidékét sem történelmi multjánál, sem pedig földrajzi és más viszonyainál fogva úgy, a mint azt kulturális, közgazdasági és különösen magyar nemzeti szempontból feltétlenül tenniök kellett volna.

Már ezelőtt több mint negyven évvel voltaképen az erdélyrészi vasuti fővonalat Kolozsvárról egyenesen Tordán keresztül kellett volna Maros-Vásárhelyre és onnan Székelyudvarhelyen, Sepsiszentgyörgyön át a Fekete tenger constanzai kikötőjének irányítva vezetni és nem egy-egy kis szárnyvonalcskával tökéletlenül kielégíteni ezen ősrégi magyar és nagy feladatokra hivatott városokat.

Harminc éve folytat meddő küzdelmet a város rendes katonaság elhelyezése iránt a megfelelő anyagi áldozatok felajánlásával, holott az országnak kevés városa van, melyben arra nagyobb szükség lenne, mint épen itt ezen rendkívül fontos ponton.

Magasabb kulturintézethez is csak a legközelebbi időben juthatott sok és nehéz küzdelem árán.

De mindezek dacára saját őszerejére támaszkodva fejlődik e város, mely hivatva van arra, hogy lüktető kereskedelemmel, gazdasági és ipari vállalatokkal élénkitett, erőteljes kulturális hullámverésnek ellenállani képes, sőt hódító nemzeti bástyává legyen; a mit szivünkben kívánunk is neki és óhajtjuk, hogy ezen ősszejövetelünk is bármi csekély részben azt előmozdítsa

* * *

„Akármédig élünk, semmit sem élünk. ha kiváltképen a Haza számára nem élünk.“ Ezeket a szavakat nemzetünk egyik leglelkesebb, legtudósabb, legmagyarabb fia, a legnagyobb magyarnak, gróf Széchenyi Istvánnak egyik munkatársa és az energikus hazafiságban egyik mintaképe Horváth István írta ezelőtt 106 esztendővel még meg nem jelent naplójában és a mint írta, ő aszerint is cselekedett.

Kár, hogy az a napló már régen meg nem jelent és még nagyobb kár, hogy azt sokan nem olvasták, mert talán akkor többeknek lelkét megihlette volna a nagyjelentőségű szentencia.

A hazának élni mily fenséges gondolat, még a király által is arra tétet fogadást Vörösmaty hogy „Addig éljen, míg a honnak él.”

És ma mit látunk? A rut önzésnek, a vadul törtető stréber-ségnek, a buta nagyképűsködésnek, a vesszőparipákon lovagló felületességnek, a semmit meg nem becsülő, léha könnyelműségnek, a haza és a hasaszeretet szent eszméi megtagadásának, az évezredes mult lélekemelő, az ifjúságot nemes tettekre hevitő energizáló, történelmi dicső nagy eseményeink — nagy alakjaink lekicsinylésének, nevetségessé tételének kiáltó jeleivel találkozunk fájdalom mind gyakrabban.

Valóban elszörnyülködik lelkünk, ökölbe szorul kezünk, mikor látnunk kell, hogy a mi kevés számú, csakis saját erkölcsi, gazdasági és kulturális erejére, fensőbbségére támaszkodható nemzetünk fiait, tehetségeit hogyan őrli meg gyorsan, időelőtt az emberi vak szenvedély, az egymás iránt való kíméletlen durvaság és hogyan esnek prédájául a gyakran csak pusztá önösségből kiindult és azáltal vezetett vészes küzdelmeknek, sokszor egyenesen aknamunkáknak.

Kevesen vannak, akiket a nagy, magasztos, minden önzéstől ment célok szent lángjai hevitenek, akik nem sajnálják önmagukat, a mindenféle kávéházi és ugynevezett irodalmi bírálatok, megítélések áldozatául odadobni és a maguk részéről lelküknek legjobb tehetségét, testüknek álmatlansággal kinzó fáradtságát, saját veritékes munkával szerzett vagyonuknak jelentékeny részét a mások által gondtalan pihenésre, élvezetekre, saját becses énjük feljavítására használt idejüket arra fordítják, hogy a nap nap utáni robotos, a megélhetést biztosító teendőiken kívül és felül még „a Hazának is éljenek” és azért is tegyenek valamit.

Mert a munka tisztelt Közgyűlés, amelyet mi hosszú éveken át végeztünk és végeztünk most is azzal, hogy évről-évre egybegyűlekeztünk, valahol azok, kik a fenti kevesek közé tartozunk és ébrentartjuk az erdélyrészi magyarság, a hazarész fontos, életbe vágó érdekeit, kérdéseit; megismerjük szélesebb körre terjedő társadalmi szervezetünk tagjai által az egyes vidékek gazdasági, kulturális, ipari és kereskedelmi helyzetét, viszonyait, fejlődését, kutatjuk a további hala-

dáshoz szükséges tényezőket, kívánságokat ; üzleti és más maradandó becsü összeköttetéseket létesítünk nem hiábanvaló !

Mert mi jól látjuk és minden elfogulatlan szemlélő jól tudja, hogy egy évtized óta éppen a mi munkánk is igen jelentékeny befolyással volt pl. az erdélyrészi fürdők hatalmasan fellendült látogatottságának, fejlődésének nagymérvű emelkedésére ; a turisztikai tömeges kirándulások létesítésére, fokozására és ezáltal a pénzforgalomnak népünk közt nagyban való gyarapítására. Mert az a sok száz ifju kiránduló, kik gyakran épen a mi társaságaink közvetítésével, támogatásával utazzák be bérceinket, völgyeinket, városainkat, fürdőinket az ország különböző részeiben ismerteti hazarészünk szépségeit látnivalóit és már is gyakran találkozunk felnőttekkel fürdőinken, nyaralóhelyeinken olyanokkal is, akik első impresszióikat, vonzalmukat mint gyermek ifjak már az ilyen kirándulásokon szerezték és azok közül, akik először a mi gyűléseinken vettek részt és ismerték meg vidékeinket mily számosan jöttek el ismét fürdőinkre nyaralni városainkba üzleteket kötni stb.

A székely érdekekben végzett gyűlésezések, mozgalmak nyomán és keretében létesítette a kormány a székelyföldi utóbb már erdélyrészi kirendeltséget, melynek eleinte teljesen töretlen utakon, tapogatózva kellett munkához fogni, tanulmányozni az ezernyi részlet szükségletet, a komoly segítségi akcióhoz. Mert óriási tévedésben vannak azok, akik azt hiszik, hogy egyes milliós nagy alkotásokkal lehetne csak a segítség munkáját mindjárt, hamarosan elintézni.

Egy országrésznek és azon részint tömegesen, de jórészt szétosztórtan is élő milliónyi egyénnek, illetve néhány ezer községnek érdekeit, fejlődését, gyorsított haladását csak száz meg száz, egyenként jelentéktelennek, sőt néha épen kicsinyesnek is látszó intézkedéssel, cselekedettel adománnyal, segítséssel, építéssel, tanácscsal, utbaigazítással, vonzó példák bemutatásával stb. lehet csak évek, sőt évtizedek hosszú során át folyó céltudatos, fáradhatatlan, kitartó munkával előmozdítani, biztosítani.

De tudjuk azt, hogy népünk, nemzetünk a századok folyamán tapasztalt sok szerencsétlenség, külső-belső harcok, háborúk, csaták sokszor a legellenségesebb érzelmű kormányzatok, igazgattatások, — hogy úgy mondjam politikai megviseltetések, szenvedtetések, a vezetésre hivatottaknak egymással való és a népre mindig oly rossz

hatással levő egyenetlenségei, marakodásai miatt valóságos veleszületett ellenzéki természetűvé változott át, alakult ki, amit csak a legtermészetesebbnek találhatunk.

Ennek a következménye az, hogy a váltakozó kormányoknak még a legjobb akaratu és a népnek valóban erkölcsi és anyagi, kulturális és gazdasági legnagyobb előnyére, javára szolgáló hatósági intézményeit, intézkedéseit, közegeit legalább is nagy tartózkodással sok esetben gyanakodással és nemritkán egyenesen rosszakaratu gáncsoskodással fogadja, sőt akadályozza is, — arról nem is szólván, hogy gyakran önzésen alapuló személyi mozgató erők, sértett ámbiclok és más kicsinyes motívumok is belejátszanak a közérdekű cselekedetek végrehajtásának megakadályozásába, vagy bántó hangon lebírlásába, még a leglelkesebb munkásoknak is ily módon elkedvtelenítésébe.

Azért feltétlenül szükséges, hogy magasabb értelmiséggel bíró valamely társadalmi szervezet és egyáltalán a társadalom minden jobb érzésű, helyesebb felfogású és a „Hazáért is élni akaró és tudó” tagja a közönséget mind ott, ahol az módjában áll felvilágosítva a saját érdekeiről és a kormányoknak legalább az ilyen áldásos irányu intézkedéseit, törekvéseit propagálja a még azokkal szemben is fenforgó ellenszenves indulatokat mérsékelje, vagy éppen megszüntesse s egyben magát a kormányi szervezetet is az óhajtások, a szükségletek, a teendők iránt mind ott, ahol arra lehetőség van és éppen ilyen nyilvános gyűlésezések alkalmával is jóakarattal és minden legkisebb politikai elfogultságtól tartózkodva tájékoztassa és alkotásokra serkentse, buzdítsa, a minthogy kérjük, sürgetjük a magyar nemzeti szempontból elsőrendű fontossággal bíró és a Székelyföldet derékban átmetsző transversális vasuti fővonálnak az állam által való kiépítését ezuttal is és csak a legnagyobb sajnálattal láttuk, hogy Kolozsvár városából félév előtt egy a Székelyföld és így az erdélyrészi magyarság és a legmagyarabb városok érdekeit mélyen sértő tervezet indult ki egy más irányu összeköttetés keresésével, mely homlokegyenest ellenkezik fél százados törekvéseinkkel és mely erősen hisszük soha valóra válni nem fog, míg a magasabb nemzeti érdekeknek érvényt szerezni lehet! . . .

Nem titkolhatom el tisztelt Közgyűlés, hogy én, aki a nép között már elsőrendű hivatásomból kifolyólag is gyakran fordultam meg

évtizedek óta és fordulok meg most is, mily nagy örömmel, lelki megelégedéssel és fajszeretetemből fakadó valódi gyönyörűséggel látom, hogy községeink jelentékeny részében mily számbavehető szolidabb, csinosabb, az egészségügyi követelményeknek sokkal megfelelőbb és növekedő számu új építkezéssel találkozunk, ha jóakaratu nyitott szemmel és nem előre feltett sötét szemüveggel és homályos célzatossággal figyelünk meg mindent; midőn elbeszélük a község lakószai, (és pedig nemcsak a tisztviselők, hanem maguk a kisgazdák) hogy az ő eddigi csaknem teljesen kopár és alig használhatott legelőterületük, most úgy feljavított mesterséges utánjárással, tervszerű, okos munkával és aránylag éppen nem magas költséggel, hogy jelenleg az egész falu szép állatállománya elegendő jó táplálékot talál ott, — mikor látom, hogy a felépített népházakban, a szervezett gazdakörökben miként beszélgetnek, tárgyalnak a falusi élet közérdekű kérdéseiről — pálinka nélkül — csöndes pipaszó mellett a község kisgazdái esetleg a nagyobb birtokosnak, lelkésznek, tanítóknak vagy a jegyzőnek jó tanácsait beszélgetés közben, ugyyszólván észrevétlenül közlött gyakorlatias irányu tanításait is meghallgatván, — midőn látom, hogy egyes községek értelmes lakóssága kivessi magas áron a nagybirtokosnak terjedelmes rétjeit helyben vagy a szomszédos községekben és azokon legeltetik gondozott állapotban levő teheneiket, melyeknek tejéből, vajából ezrekre menő forgalmat csinálnak ott, ahol ennek egy évtized előtt még a hírét sem hallották.

Midőn látom, hogy a községekben folyton szaporodnak a jobb fajta állatok, baromfiak, melyeket igen magas áron tudnak értékesíteni a közeli városokban,

Ezekkel szemben valóban nevetséges és gyermekes nagyképűsködés a kormány nagyméretű intenzív gazdasági munkájának komoly segítésének azzal való lebirálsára, hogy itt-ott a tojások nem keltek ki vagy egyes sertések elpusztultak és nem voltak megfelelők stb.

Midőn pedig bejön hozzám a népnek pár tagja és örömmel jelentik nekem, mint a kiről tudják, hogy magam is már régen dolgozom nemcsak közvetlen kulturális, hanem gazdasági előhaladása érdekében is — hogy alig 500 lakóssal bíró kis községük a földmivelésügyi minisztérium jóakaratu segítségével százezer koronával vásárolt meg négyszáz hold gyönyörű első minőségű legelőt, melyet

kristályvizű patakok szeldelnek át és mely a község gazdag állattenyésztését beláthatatlan időre lehetővé teszi, biztosítja és ugyyszólván boldoggá teszi, a község lakóseit, — mondom, mikor a földmivesek ezt elbeszélték — bizony nem szégyenlem bevallani, a hazafias, meleg érzés könnyecseppje ragyogtatta meg szememet és kívántam szerencsét, boldogulást székelvéreimnek és kérésükre megígértem, hogy a helyszínén is megfogom tekinteni az általam különben jól ismert, pompás területet, mikor állataikkal már benépesítve lesz.

Midőn látom, hogy városaink erőteljesen fejlődnek építkezésben, külső szépülésben, a lakosság jelentékeny szaporodásában, ipari és kereskedelmi forgalomban, új kulturális intézmények létesítésében stb.

Hogy terheik is növekednek, hát az szent igazság; de ugyan hol és mikor volt haladás, fejlődés a világon nagymérvű áldozatok nélkül, nemcsak a népek, községek hanem még az egyének életében is?!

Nem akarok ugyan már tovább kiterjeszkedni, de még sem hallgathatom el azon soha eléggé meg nem becsülhető és úgy az emberi, mint az állati egészségre nagy hatású alkotásokat, melyek számos községnek jó vízzel történt ellátásával érettek el úgy, hogy a hol egész nagy helységekben eddig egy pohárnyi élvezhető tiszta ivóvizet találni nem lehetett (mely körülmény maga is nagyban befolyt a szeszes italok nagyobb mérvű, káros fogyasztására) ott most vidáman csörgedeznek a vízvezetékek csorgói és látják el üdítő, egészséges vízzel az embert és állatot egyaránt.

A mesterséges takarmányok termelése is szemmel látható nagyobb arányokban terjedt, — csak hogy mindezt látni, megérteni ugyyszólván megérezni kell.

Minden hivatkozás nélkül elmerem mondani, hogy mindezen üdvös és előnyös változásokban a mi csekély jelentőségűnek látszó mozgalmainknak is jelentős erkölcsi része van.

* * *

De hát nem látja-e mindenki, akinek arravaló szeme van, hogy más nyelvű és sajnos más érzelmű polgártársaink is, mily nagy buzgósággal és bizony nagy sikerrel is végzik hasonló társadalmi összefüggéseiket; hozzák össze különböző távoli vidékek lakóit, nőket és

férfiakat egyaránt, hogy köztük a nyelvi, a faji összeköttetés szorosabbra fűző láncait kovácsolják; hogy mindig egy-egy más város. sőt a nagyobb falusi községek viszonyait, vidékét is megismerjék, őket a munkára lelkesítsék, buzdítsák. Természetesen ők sem hordják vékával az aranyat kiosztás végett magukkal, hanem lelkesítik, erősítik a küzdelemre testvéreiket és szereznek olyan személyi egybeköttetéseket, befolyásokat egymás közt, amelyek minden kincsnél értékesebbek.

Ugyan hallott-e valaha valaki egy más nyelvű felszólalást az ugynevezett nemzetiiségi hírlapírók részéről, aki hibáztatta vagy leki-csinyelte volna saját véreit az ilyen társadalmi összejövetel rendezéséért? Ellenben nálunk évről-évre és épen a közgyűlések előtt vagy után jelenik meg egy-két csüggedésre lankasztó, rosszakaratu hang, holott a valóban hazafias érzelmű sajtó munkásának — évtizedek sok fáradsága, munkája árán szerzett meggyőződése szerint éppen az lenne az igazi nemzeti feladata, hogy még a legszerényebb körben mozgó önzetlen munkásokat is lelkesítse, bátorítsa a kitartásra a szakadatlanul előretörésre, mert ha annak az igen csekély számú közügyi becsületes és minden önzéstől távol álló munkásnak is épen a támogatására hivatottak veszik el kedvét, sőt galádul ráfognak olyanokra, akik saját véres veritékükkel szerzett keresményükből ezeket áldoztak közcélokra egyetlen fillérnyi anyagi visszatérítés, haszon nélkül, hogy a közügyi munkát saját anyagi előnyeikért végézik, akkor a nagyképű kritikusok ugyan megmaradhatnak örök időnkig, de elfogy a bírálatuk tárgya „a Hazának és élni akarók” ma is már nagyon kevés száma és azok helyett majd csak a nemzetközi szakegyletek és a nemzetiiségi erőteljes társadalmi szervezetek fognak működni a kritikus urak hazafias lelki, nagy gyönyörűségére!

Én azonban, aki egyáltalán nem látom az általam személyesen és közelebből ismert néhány száz községben és városban a pusztulásnak, a kétségbeejtő demoralizációnak, a züllésnek egyesek által folytonosan hangoztatott olyan jeleit, amelyekkel minduntalan telesírják az országot és a desperáció szellemét terjesztik — erős hittel bizom fajom és nemzetem jövődjében, ha ébren őrt állunk és mindenki becsülettel és erős elhatározással teljesíti a maga kötelességét minden körülmények között, — úgy, amint azt a Pompeiben a láva alatt talált ama bizonyos római katonáról már néhány évvel ezelőtt elmondottam volt.

* * *

Fölkiabálják az országot, hogy itt-ott egyes községek lakói iszákosak — hát ez minden estre végtelen szomorú dolog, ha igaz, — de talán vannak még hazánkban illetékes és megbízható közigazgatási és bírói hatóságok, amelyek tudni fognak elbánni méltó szigorúsággal az olyan községi előljáróságokkal szemben, amelyek állítólag részeg fővel akarják községüket vezetni, ámde azért nem szükség mindjárt a székelységet megvádolni és az ilyen, főleg a nagyobb faipari telepek gyárai környékén előforduló szorványos eseteket általánosítani és népünket, községeinket nagyszámu ellenségeink előtt dehonesztálni — megengedem, hogy talán némi jó szándékból, de mindenesetre nagy tájékozatlanságból egy pár, a nagy egészből kiragadott statisztikai adat vagy eset alapján.

Épen csak egy néhány nap előtt értesültem egy a technikai pályára készülő kiváló és előkelő székely ifjunak magán leveléből, hogy Angliában is, ahol pedig régi idők óta foly már a sikeres küzdelem az alkoholizmus ellen, ahol a vasárnapi munkaszünetek, korcsma bezárások ugyancsak szigorú pontossággal keresztülvitnek, bizony nagyon sok részeg munkást lehet látni, de azért Anglia egyik vezető állama az egész földnek nemcsak iparban, kereskedelemben, gazdaságban, függetlenségben, hanem még a családi és erkölcsös életben is.

Természetesen közigazgatási, egyházi és más hatósági vagy társadalmi vezetőknek, tényezőknek mindent el kell követni általános feljajdulások helyett minden adott konkrét esetben különösen a pálinka pusztító hatása ellen, aminthogy eddig is ezen érdekében a mi gyűléseinkben is épen e téren kiváló munkásságot, vezérszerepet játszó egyik tagtársunk Szabó György római kath. esperes is hatásosan fejtette ki ismételtelen is a küzdelem szükségességét és módjait.

Minduntalan hallunk panaszos hangokat, riasztó híreket afelől is, hogy más anyanyelvű polgártársaink itt-ott gazdasági előhaladásuknak bankalapítással, földvásárlással, kulturális haladásuknak pedig új közművelődési intézetek létesítésével adják jeleit, — hát ez bizony fájdalmasan érinthet, de erre el kellett készülni lenni már akkor, amikor Kossuth Lajos és Deák Ferenc felszabadították és egyenlő jogúvá tették a népet; amikor báró Eötvös József megeremtette az általános tankötelezettséget és midőn betetőzésül Gróf Apponyi Albert behozta az ingyenes népoktatást.

Ezek által és ezek útján megnyílt mindenki számára a szabadverseny az előhaladás útjain.

Itt már nem segít semmi jajgatás, semmi panaszolkodás, hanem egyedül a magasabb tudás, a nagyobb szorgalom, a lelkesebb és cselekedetekben nyilvánuló hazaszeretet, a komoly, kitartó és előre törekvő szellemi és fizikai munka, szóval a vezetésre, az uralom fentartására hivatott szellemi főlény, a társadalmi szervezkedésnek erősítése és nem gyengíteni törekvése és a mindenkor magyar kormányzatnak erős, hazafias érzéstől minden izükben áthatott és kellehetetlen szigorúsággal végre is hajtott intézkedései és a törvényhozásnak már oly régen várva-várt és nemzetfentartásra alkalmas működése, alkotásai!

Tehát erős, szívós, magas tudással végzett versenyképes munkára fel különböző társadalmi szervezetek, azok között Székely Társaságaink is; gazdák, kereskedők, iparosok, tisztviselők, kultúrával foglalkozók, nagyok és kicsinyek, nők és férfiak egyaránt végezzétek olyan szellemi felsősséggel, olyan példás buzgósággal, olyan meghódítást parancsoló erkölcsi tisztasággal kötelességeiteket, hogy rajtatok a pokol kapui se vehessenek diadalmat soha!

Tanuljatok meg amelleit saját önző egyéni érdekeiteken kívül és feiül „a Hazának is élni.”

Én, a mig élek, nem hirdetem [soha a csüggedésnek, a lemondásnak nyomoru tanát, sem álszenteskedéssel nem állítom fajomnak hanyatlását, züllésnek indulását, *hanem mint ezen szervezetnek is bár ezután csak egyszerű közkatónája* fenhargon dicsőítem az egyesülésben, a szervezkedésben, a társadalmi kapcsolatok fejlesztésében levő hatalmas és csodás hatásu erő a föld porából kiemelkedő magasabb felfogásnak, nemzetem életképességének, nagyra hivatottságának hitét, az abban való rendithetetlen bizodalmat, hazánknek fényes, mindenkit tiszteletre kényszerítő jövőndőjét, amelyért érdemes és dicsőség kinek-kinek ugy. amint azt „adák az Istenek“ élni, dolgozni!

Ezzel kérve atyafiságos jóindulatukat gyengesegeim elnézésére, elnöki munkám támogatására és még egyszer mindnyájukat igaz szeretettel üdvözölve, a közgyűlést megnyitom.

1. Az elnöki megnyitót hosszantartó lelkes óvációval fogadta és vette tudomásul a közgyűlés.

II.

Elnök bejelenti, hogy a Szövetség mai közgyűlésére 40 tag-egyesület küldötte ki képviselőt, akiknek megbízó levelei rendben vannak.

Bejelenti egyben, hogy a földmiv. m. kir. miniszter ur dr. *Koós* Mihály min. oszt. tanácsos, székely kirendeltségi főnököt; a keresk. m. kir. min. ur pedig *Betegh* Miklós Torda-Aranyos vármegye főispánját küldötte ki a közgyűlésre képviseletében, akik itt személyesen jelen vannak s akiket ez alkalomból is hazafias tisztelettel üdvözl, kérvén, hogy a gyűlés kapcsán tanácskozás tárgyává tett fontos kérdéseket megérdemelt figyelemben részesíteni és küldöik előtt támogatni szíveskedjenek.

2. A közgyűlés a kiküldött egyesületi képviselőket igazolja; a miniszteri képviselőket lelkesen megéljenzi.

III.

Elnök a jegyzőkönyv vezetésére *Máthé* József főtitkárt, hitelesítésére pedig Sz. *Szakáts* Péter maros-vásárhelyi keresk. és iparkamarai titkárt és *Biró* András ref. lelkész tagokat kéri fel.

Javasolja egyben, hogy mivel a jelen közgyűlés egyik feladata a tisztujítás lesz, régi szokás és illetve alapszabály szerint kandidáló bizottság küldessék ki. Maga részéről *Benedek* Sándor közig. bíró elnöklété alatt ajánlja *Székely* Ferenc, dr. *Desseő* Kálmán Sz. *Szakáts* Péter, *Hints* Sándor és *Biró* András kiküldését.

3. A közgyűlés az elnök javaslatát határozattá emeli.

IV.

Folytatólag közli az elnök, hogy a mult közgyűlésen Dobieczy Sándor orsz. képviselő előadó megemlékezett a székelyföldi széntermékekről, köztük a köpeczi barnaszénről, melynek egyéb székelyföldi termékek között tarifális kedvezményéről volt szó. Az előadó a leg-

kisebb bántó szándék nélkül említette fel, hogy a köpeci szén mérsekeltebb kaloria értéke miatt nem kerülhet forgalomba az általunk óhajtott nagyobb mértékben. Minthogy ezt a bányaigazgatóság részéről sérelmezték, a később kapott információk alapján készséggel kijelenti, hogy neheztelésre okot adó szándéka egyáltalában nem volt, és a legnagyobb örömmel veszi tudomásul, hogy a nevezett szén hovatovább mind nagyobb forgalomnak örvend s ipari gyárakban is éppen kiváló tulajdonságai miatt előnyösen használtatik.

Kéri e helyreigazítás tudomásul vételét

4. Tudomásul szolgál.

V.

Elnök meleg szavakban emlékezik meg az erdélyrészi magyar közélet egyik legrégibb és legérdemesebb társadalmi szervéről az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesületről, mely az idén áldásos, hazafias tevékenységének 25-ik évfordulóját ünnepli. Kéri a közgyűlést, hogy adjon felhatalmazást az elnökségnek, hogy ezen alkalomból a Székely Társaságok Szövetségének üdvözlétét az Egyesület elnökségéhez jutassa.

5. A közgyűlés a kért felhatalmazást megadja.

VI.

Elnök bejelenti, hogy hozzá intézett levélben és táviratban Gróf *Haller* János Maros-Tordavármegye és Maros Vásárhely sz. kir. város, valamint Udvarhelyvárm főispánja, *Tauszik* B. Hugó bankigazgató, a maros vásárhelyi keresk. és iparkamara elnöke, *Kiss* János kir. pénzügyigazgató, K. *Nagy* Lajos főszolgabíró kimentették elmaradásukat és a közgyűlésnek meleg üdvözlétüket küldik. Hasonlóképen *Sümegei* Vilmos orsz. képviselő is, kit halaszthatlan parlati kötetmei tartanak vissza a mai közgyűléstől s ennek tárgyszorozatára tűzött előadásától.

6. Tudomásul vétetik.

Máthé József a szöv. főtitkára olvassa titkári jelentését, amint következik :

Tisztelt Közgyűlés !

Kevesen vagyunk, kikit az ügghöz méltó szent lelkesedés állított és tart munkában. Mindenkit a saját buja-baja foglal le s attól nem ér rá a mások bajával törődni.

Mikor aztán magára nem tud megküzdeni a köréje tornyosult nehézségekkel, kivándorol inkább, minthogy itthon, velünk, keresné megmenekülése és boldogulása feltételeit.

A szétszórót s még ráadásul széthuzó magyarság átka nyom napról-napra, sulyosabban.

Innen van, hogy azok, akik a székely akciót csak távolról szemlélik s azt az eredményekből ítélik meg — mint közelebb a székely anyaváros egyik lapja, később a Pesti Hirlap tette — lekicsinylik mozgalmunkat s ahelyett, hogy ritkuló gárdánk erősítésére és lelkesítésére emelnék fel szavukat, minket is kedvetlenítenek.

Pedig nem kellene megerőltetni magunkat, hogy tisztán lássanak. S ha tisztán látnák az erdélyrészi és anyaországi városokból 70—80 társadalmi szervezet szövetségünkben egyesült érdeklődését és munkáját, s ha tisztán látnák, hogy ezer meg ezer egyesület még a fülét sem mozditja meg felhívásainkra, sőt a kormány is elzárkozik mozgalmunk erőteljes támogatásától ; és ha látnák, hogy így, jóformán egyenként, miképen ununk belé és állunk félre az erőnkhez mértén óriási munkától, inkább sirniok kellene az ügy vesztén, melynek oly kevés virasztója van.

Azt mondják, hogy a tusnádi kongresszus óta évről-évre ugyanazokkal a kérdésekkel foglalkozunk és évről-évre eredménytelenül. Összejövetelünknek tehát semmi értelme. Már pedig ha egyebet nem tennénk, minthogy néha összejövünk hazarészünk más-más vidékén és a felkeresett vidék még élő magyarságával összeismerkedünk, az is több a semminél.

Összeismerkedünk mondom, mert amíg a nemzetiségek nemcsak egymást ismerik és támogatják, de külföldi fajrokonaikkal is élénk

összeköttetést tartanak fenn, addig mi évtizedeken eljárunk egymás mellett anélkül, hogy az ismerkedést szükségesnek tartanók.

És ez nem valótlanág. Akadtunk nemzetiségi városra, melyben 20 év óta ott működő előkelő magyar államhivatalnokok ilyen összejövetel alkalmából ismerkedtek meg.

De szövetségünk nem azért alakult, hogy ezermilliós áldozatokkal mindjárt megorvosolja a felismert bajokat, bár tiszta bizonyos, hogy ez volna a legsikeresebb operáció; hanem azért, hogy az erdélyrészi magyar társadalmat felrázza lethargiájából, őrhelyeken tartsa, a bajok forrását felkeresse, orvosszereire rámutasson, azokat orvoslás végett odautalja ahová valók, a székely kongresszus határozatainak végrehajtása fölött őrködjék.

És itt ismét szemünkre vetik, hogy mindent az államtól várunk, mindent az államtól kérünk.

Igaz, de igaz az is, hogy az alkotmányos érában mi voltunk és vagyunk legelhagyottabb gyermekei a hazának.

Vasutunk nem volt, ma sincs érdekeinknek megfelelő; iparunkat, kereskedelmünket tönkretette a rumán vámháború. Míg onnan kizáratunk, az ország forgalmi pontjaival sem tudtunk kapcsolatot biztosítani. Mezőgazdaságunk nem fedezhette szükségletünket; munkát itthon nem találunk. Elvándorolt tehát a szükség kényszere alatt, aki csak keresőképes volt. Még iskolázott véreink is elhagyták az anyaföldet s míg más hazarész más városai intézményeit dicséretes buzgalommal és eredménnyel szolgálják, itthonmaradt néptöredékünk vérbeli vezetők nélkül pusztult el.

Azt is szemünkre hányják, hogy az iszákosság pusztít soraink közt, ami erkölcsi süllyedésünk mértéke. Nem vagyunk erkölcsös faj, mi a mentés első bázisa lehetne.

Lehet igaz, de hála Isten csak szorványosan. S annak sem a nép, hanem azok okai, akik a néppel nem törődtek. Lehet a társadalom, lehet az állam. Egy bizonyos, hogy a kivándorlás kapcsán terjedt el az iszákosság. Idegen ipartelepeken szokta meg a nép az iszákosságot, hol hiányos táplálkozás mellett ugyszólván a pálinkára utalták őket.

Mindezt azonban nem úgy kell és nem úgy lehet megorvosolni hogy egymást szidjuk s akik még munkában vannak, azokat kedvetlenítjük, akik pedig várakozással nézik mozgalmunkat, azokat a

támogatásról leuntatjuk. Ugy sem, hogy az állami támogatást megelőzzük.

Hanem úgy, hogyha állam és társadalom összefog és minden lehetőt megtesz Erdély magyarságának, különösen az egy tömbben századokon át vitézkedő székelységnek talpraállítása. Semmi áldozatot nem tartunk nagynak erre, mert itt a magyar nemzeti érdekek védelméről van szó.

Ezért átmentünk a Királyhágón is, hogy tul élő testvéreink érdeklődését az erdélyrészi bajok felé fordítsuk.

Volt idő, mikor az anyaország jött hozzánk erőforrásért. Most mi járunk hozzá. Nehányan, de nem mind meg is értették, hogy pusztulásunk a magyar nemzeti érdekek veszedelmét, emelkedésünk a végvárok erősödését jelenti.

Amig ennyire tisztázhattuk az eszméket s kitűztük a célt, bizony nem könnyű munka volt.

Mert hát, akiknek támogatásában reménykedtünk — úgy mondja a Pesti Hírlap: az urak, nem tartották s ma sem tartják szükségesnek, különösen célszerűnek a népmentést; a kormánynak sem kedves, hogy minduntalan alkalmatlankodunk.

Egy volt főispán és orsz. képviselő, kinek nevét most kimé. etből elhallgatom, minden eszközt felhasznált, hogy a falujából elűzze a szövetkezet élén dolgozó tanítót, amiért néhány száz hold földet a szövetkezet segítségével kezéről elűtött s a nép között parcelázott; a kormány tagjai közül pedig eddig csak a földművelésügyi és kereskedelmi miniszterek nyújtottak nagyobb segítséget, előbbi a kirendeltség, utóbbi a maros-vásárhelyi kereskedelmi és iparkamara közvetítésével — a székely akciónak.

Lássuk most, hogy mit csináltunk mi?

A gyergyószentmiklósi közgyűlés határozatait elnökségünk jegyzőkönyvbe foglalva kinyomatta s a kötelékében levő tagtársaságoknak, a gyűlésen jelenvoltaknak és a m. kir. kormány érdekelt tagjainak megküldötte, felkérvén, hogy hatáskörükben figyelemre méltassák az abban foglalt kérdéseket.

Ezután a részletekre térve kértük a keresk. kormányt, hogy a vasuti dijszabást a vasuti érdekekre való tekintettel mérsékelje és egy a dijszabásban jártas embert osszon be a Székelyföldi miniszeri kirendeltséghez, aki tanulmányozná az áruszállításra vonatkozó kon-

junkturákat s erre az érdekelteket a külföldi kereskedelmi viszonyokra való tekintettel figyelmeztetné. Ezt a kérdést Őnagyméltósága ebben a formában nem találta teljesíthetőnek. De felhatalmazta a Máv. igazgatóságát, hogy amennyiben konkrét esetek alapján a Szövetség ily kívánsággal közvetlenül hozzá fordulna, egyik közegét fontosabb díjszabási ügyek iránt való tájékoztatás céljából kiküldhesse.

Feliratot intéztünk még a keresk. kormányhoz aziránt is, hogy a támogatásért hozzáforduló ipari vállalkozók figyelmét olyan vállalatok létesítésére irányítsa, melyek a levantei forgalomban érvényesülnek, hogy Kisázsia, Törökország, Egyiptom ipari szükségleteit nyers anyagunk értékesítésével innen láthassuk el.

Ugyancsak a keresk. kormánytól kértük, hogy a székelyföldi iparfejlesztés céljából a kisiparosok támogatását a megkezdett alapon folytassa, a székely tanoncké zést támogassa, a marosvásárhelyi ipari szakiskolát felsőipariskolává alakítsa és inter. átussal lássa el.

Ezekre a kérdésekre Őnmsga nem közölte álláspontját, de reméljük, hogy felkarolja, hisz más alkalommal is lehető jóindulattal járult bajaink orvoslásához.

A rumánia székelység ügyét segitendő kértük a keresk., belügyi, földmiv. és kultuszminisztereket, hogy a kiket lehet és szükséges, társadalmi uton ott támogassanak; a hazavágyakozóknak pedig könnyítsék meg a hazajövetelt. Konkrét javaslatokat tettünk erre vonatkozólag és vállaltuk a reánk háruló társadalmi feladatokat.

A terjedelmes, sok körültekintést igénylő kérdéseket természetesen máról-hónapra megoldani nem lehet. Éppen ezért a megkéréselt kormányférfiak közül csak a kultuszminiszter álláspontját ismerjük, aki elvben örömmel üdvözli a Szövetségnek a rumániai magyarság ügye iránt tanusított nemes törekvését, de maga részéről a magyarországi egyetemes ref. konvent és a Szent László Társulat m. jd. nem egy évtized óta tartó, idevágó akcióját támogatja és jobbnak tartja ha erőinket ezek mellett csoportosítjuk.

Nincs terem e helyen a vitatkozásra, de fel kell említenem, hogy a nevezett szervezetek gondoskodása annyi kívánnivalót hagy fenn a székelység szempontjából, hogy a kérdés felvetése részünkről nagyon is indokolt volt.

Másik nagy kérdés, aminek megbolygatására vállalkoztunk, a kivándorlás, különösen a leánykivándorlás és leánykereskedés

kérdése. Kértük hozzá a belügyi kormány és a székelyföldi hatóságok támogatását.

Készséges támogatást helyeztek kilátásba.

Az utlevél kiadás és illetőségi kérdésekben szintén tettünk lépéseket. Mert dacára annak, hogy a kivándorlási törvény e tekintetben szorosabb korlátokat állított fel, a baj nőttön-nő. Az illetőségi kérdés rendezése körül felmerült nehézségek a bajt még fokozzák, mert az e téren tapasztalt késedelmezés, huzavona miatt a kivándorlottak nagy százaléka vesztí el magyar honosságát.

A sokat hánytorgatott iszákosság kérdésével is foglalkoztunk. A szövetség álláspontja, hogy Erdélyben azé a fajé a jövő, kinek kezéből hamarabb kiveszik a pálinkás üveget.

Feliratot intéztünk tehát a belügy- és pénzügyminiszterekhez a korcsmai zárórák szigorítása s a vasárnapi munkaszünetnek az italmérésekre is kiterjesztése tárgyában.

Hivatkoztunk Maros-Tordavármegye közönségére, mely szabályrendelettel nyult a záróra kérdéséhez és pedig szép eredménnyel. De amíg az államok főjövedelmét az italmérési illetékek teszik, még a népmilliók züllése, anyagi és erkölcsi tönk szélére jutása árán sem mondanak le erről. Még nem ismerjük a kormány álláspontját felhozott érveinkre, de nem messze állunk a valóságtól, ha tudjuk, hogy Magyarországon minden 90 emberre esik egy korcsma, s Maros-Tordavármegyének csak a veszedelmesebb helyeken konkrét esetek alapján életbeléptetendő korlátozási szabályrendelete ellen felebbezésel éltek az érdekkörök.

Közben elintéztük az adminisztratív ügyeket.

A vaslábi márványbánya iparvágányának kiépítése tárgyában indított mozgalmat támogattuk; hétfalusi testvéreink inasszükségletét az áll. gyermekmenhely által enyhíteni igyekeztünk; a Bethleni Székely Társaság tanítási akcióját némileg segélyeztük. Segélyt eszközöltünk ki a sepsi-szentgyörgyögyi nőipariskolának stb.

Részt vettünk az Orsz. Közokt. Tanács első rendes közgyűlésén; több kulturegyesület és közgazdasági szervezet hazafias mozgalmát támogattuk.

Ügyeinket a központi vezetés esetenként tartott összejevetelein beszéltük meg és annak irányítása szerint jártunk el.

Állandó összeköttetést igyekeztünk fenntartani a Szövetség kötelékében levő tagegyesületekkel, hogy ugyszólván társadalmi életünk ütőerén tarthassuk kezünket; azok mozgalmában is részt vettünk.

Sajnos sok helyt dul a visszavonás és mérhetlen károkat okoz a minden szervezetbe behurcolt politika. Emiatt meg is szűnt több tagegyesület.

A tagegyesületektől jött jelentések alapján a következőkben számolok be a periferiákon kifejtett szövetségi munkásságról:

A Marosvásárhelyi Székely Társaság ezidén is megtartotta ingyenes téli előadásait Rusztek Károly kir. s. tanfelügyelő társasági tag rendezése mellett, az iparosok, ipari munkások s ezek családtagjai számára. Állandóan nagy közönsége volt. E tekintetben tehát a társaság nagyon értékes munkát végzett.

Fenntartotta, kezelte és a közönségnek hozzáférhetővé tette a Muzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa által Maros-Vásárhelyt létesített 1000 kötetes Népkönyvtárt

A felsőszófalvi égetteknek 130 korona segélyt küldött.

Három rőpiratot adott ki. Egyet a székely leányok védelme, egyet a Székelyföld háziiparának fellendítése, egyet a székelyföldi tanítói üdülőhelyek felkarolása, illetve hozzáférhetővé tétele tárgyában.

Ipari és közgazdasági szakosztályt alakított, melynek célja szakkérdésekben megfelelő agitációt kifejtetni. Ispanovics Sándor tanárral egy székelyföldi felolvasó körutat is rendezett. Kiránduló csapatokat irányított a Székelyföldön át.

Tisztikarát újraalakította.

Elnöke: Deák Lajos kir. tanácsos, tanfelügyelő.

Alelnökei: Csongvay Lajos ügyvéd.

Köllő Ignác alispán.

D. Malom Dezső kórházi főorvos.

Dr. Fenyvesi Soma ügyvéd.

Titkára: Szentgyörgyi Dénes áll. tanító.

A *Mezőségi Székely Társaság* a Mezőségen élő magyar-ságban igyekezett felébreszteni a nemzeti öntudatot. Idei közgyűlését a Mezőség egyik legexponáltabb helyén tartotta. Balában több tagot nyert és megalakította a gazdakört. Hasznos ismereteket igyekezett felolvasások és előadások útján terjeszteni. Több székely fiut helyezett ipari pályára és gazdasági iskolába. A bolgár, helye-

sebben konyhakertészeti meghonosításán is fáradozik, hogy a város-közi falvak jövedelmét fokozza. Főérdeme abban van, hogy rendre felkeresi a szétszórt magyarságot falvaiban, azzal szövetségre lép, együtt dolgozik s védelme ügyében minden lehetőt megtesz.

Elnöke Boér Károly székelykövesdi ref. lelkész.

Titkára: Ősz Sándor mezőménési áll. tanító.

A *Maros-Tordam. Ált. Tanítótestület* folytatta a múlt évben részletesen ismertetett kulturális és közgazdasági tevékenységét. Gazdakörökben, szövetkezetekben, ifjúsági egyesületekben mindenütt vezető munkások a tagjai. Együtt dolgoznak a néppel a népért.

Elnöke: Máthé József marosvásárhelyi áll. isk. ig.

Titkár: Fekete Zsigmond nyárádkarácsonyi ref. tan. jegyző.

A *Marosi róm. kath. Tanítóegylet* szintén ehhez hasonló tevékenységet fejt ki.

Elnöke: Kovács Pongrácz nyárádköszvényesi r. kath. kántor-tanító.

Titkára: Osváth Miklós jobbágytelki r. kath. tanító.

Tagjaink sorában a *Marosvásárhelyi Önkéntes Tűzoltó Egyesület* közbiztonsági fontos szolgálatokat teljesít. Főparancsnoka Bustya Lajos építési vállalkozó. A *Mészáros Ipartársulat* szakirányú munkásságot végez. Elnöke Bányai Károly mészáros. A *Székely Gazdak Szövetkezete* a székely kisgazdák és tejszövetkezetek termékeinek értékesítésével foglalkozik, nagy hasznára közgazdaságunknak. Igazgatója: Pátrubány Miklós birtokos.

A *marosszentkirályi, görgény-szentimrei és nyárádszentlászlói szövetkezet* a közönség ipari és gazdasági hiteligényeit igyekszik kielégíteni.

Hogy a szövetkezetek mily eredménnyel dolgozhatnak, példa erre a nagyernyei tejszövetkezet, mely a múlt évben 136075 liter tejet szállított Maros-Vásárhelyre; 250293 litert pedig feldolgozott. A tej litere így 14—20 fillérben értékesült. A tejtermelés fokozása céljából 136 hold legelőt bérelt tagjainak.

Elnöke: Szabó György esperes.

Pénztárnoka: László Ferenc gazda.

Kötelékünkbe tartozik a *Nyárádszeredai ipartestület* is. Első tag e nemből. Ipari érdekek szolgálatában áll rendeltetése szerint.

De nálunk az iparügy székelyügy s így szolgálata nekünk is annál becsesebb.

Jegyzője: Dr. Vajna Zoltán.

Közvetlen környezetünkben az *Alkoholelles Szövetség* munkálkodását is méltatnom kell. Az iszákosság ellen küzd a rábeszélés oktatás eszközeivel. Igyekszik ahoz a tömeghez férni, melyben a pálinka pusztít. Evégből népszerű lapot ad ki, felolvasásokat rendez stb.

A legelőkelőbb orvosok, szociologusok, lelkészek, tanítók támogatását veszi igénybe.

Elnöke; Szabó György r. kath. esperes Gyergyószentmiklóson
Lépjünk át a szomszédos Udvarhelyvármegyébe.

Itt először a *Székelyudvarhelyi Székely Társaságról* kell megemlékeznem, melyre a székely nemzeti alap gyűjtésének elő munkálatai bizattak.

Olyan változás állott be ott harmadik közgyűlésünk után, hogy a lelkesebb emberek is felfogadták a közélettől való teljes visszavonulást. A változás első és főoka természetesen politikai. Ebben sohasem merülünk ki.

Reméljük azonban, hogy ez az állapot megváltozik s az időközben onnan elhelyezett Mátéffy Domokos elnök helyét sikerül vezetésre alkalmas emberrel betölteniök s a székely alap akcióját ismét felvehetik ott, ahol elhagyták.

A társaság elnöki állása üres.

Titkára: Dr. Paál Árpád vármegyei főjegyző.

Parajdon, a Sóvidék legnagyobb forgalmi pontján egy szolgabírói kirendeltség ügye foglalkoztatta a társaságot. A vasuttal fokozódott forgalom most még inkább sürgeti a kérdés megoldását, amihez a parajdiak jogosan ragaszkodnak. Részt vett a társaság a székely tanoncelhelyezés munkájában. Az arrajáró kiránduló társaságokat vezette és segítette.

Elnöke: Dr. Kovács Kálmán orvos.

Titkára: Zsigmond Sándor.

Innen a Peteki szövetkezet is tagjaink sorában áll és dolgozik a székely kisgazdák hiteligényeinek kielégítésén.

Háromszékvármegyében a *Sepsiszentgyörgyi Székely Társaság* volt a leglelkesebb szövetségesünk, miről az ott tartott közgyűlés kronikásai tehetnek bizonyosságot.

Sajnos a politikai zavarok ott is megbénították a munkát. Szomorú stagnáció állott be, míg a testvérek ismét megbékülnek egymással.

Elnöke elhalt, titkára : Papp György kir. s. tanf.

Kézdivásárhelyen a helyi kultúra fejlesztése főfeladata a társaságnak ; gondot visel még a székely iparüzésre, tanoncokra stb.

Elnöke : Toth Balázs gimn. tanár.

Titkára : Dr. Dienes Ödön ügyvéd.

Berecken az alapszabályok megerősítését várják, mi többszöri sürgetés dacára is késik.

A társaság elnöke : Dr. Toth Samu orvos.

Baróton Erdővidék helyesebb közigazgatási beosztásán, az az erdővidéki (Ágostonfalva — málnási) vasut kiépítésének biztosításán, Barót központ járási székhellyé tételén s számos más fontos kérdés eldöntésén fáradozik a társaság. Foglalkozott székely fiúk elhelyezésével, felolvasások rendezésével stb.

Elnöke : Incze Ferenc közs. jegyző.

Titkára : Nagy Lajos tanító.

Háromszékről a szövetség tagjai között vannak még az Erdővidéki Bányaegylet Műigazgatósága, mely a székely széntermelésnél nagymennyiségű munkásnak ad állandó kenyeret ; a Málnási Siculia Szénsavgyár Rt., mely szintén sok munkást foglalkoztat, s a székely szénsavnak nevet szerez ; a Székely Szövőgyár Háziipari Vállalat, mely most már vérbeli székely ember vezetése alatt biztosítja a székely textil ipar haladását, szintén sok munkásnak adván kenyeret ; a Köpeczi és Miklósvári Gazdák és Iparosok Hitelszövetkezete, mely a kisebb hiteligények kielégítésén fáradozik. Ide tartozik még Előpatak fürdő Birtokosainak Szövetkezete, e jóhírű gyógyfürdő tulajdonosa. Végül a sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi Kaszinó, melyek a helyi társas élet főfészkei, s a székely intelligencia találkozó helyei.

Csikmegyében *Gyergyószentmiklós* vezet. Mult közgyűlésünk most is élénken emlékeztet buzgalmára.

Az új körvasut mellett egyik legjelentékenyebb forgalmi pont lévén a kulturális és közgazdasági kérdések egész sora vár buzgalmára.

Elnöki : Ferenczi István birtokos.

Titkára : Simon Ákos.

A csikszeredai társaságnak a vármegye székhelyén van fontos hivatása. E szépfeljődésű város érdekeinek gondozása elsőrendű feladata.

Elnöke: Dr. Ujfalusy József polgármester.

A ditrói társaság némileg vegetál.

Elnöke: Ávéd Joákim.

A Ditrói Első Mezőgazdasági Előleggyűlet, a Szentmiklósi Gazdasági és Hitelszövetkezet, valamint a Csikszentmihályi Hitelszövetkezet olcsóbb kamatu, hasznos befektetésre szánt kölcsönökkel segít környezetén.

A Szövetség fennállása óta évről-évre megkísértettük a négy székely vármegye többi gazdasági és kulturális egyesületeit is bevonni a Szövetségbe, de igyekeztünk a vezetőségek indolenciáján megtörött, jóllehet mindnyájunknak jólfelfogott érdeke parancsolja, hogy minden vidék és jelentékenyebb gócpont társadalmi alakulatával állandó összeköttetést tartsunk fenn a közös munka hasznának biztosítására.

Szervezetünk továbbterjesztése végett átmentünk a Székelyföld határain. Felkerestük a nemzetiség vidékek szorogatott és segítségre váró magyarságát.

Ezen a helyeken velünk tartó testvértársaságok működéséről az alábbi adatokat jegyezhetem fel:

A Hétfalusi Székely Társaság a határában kitűnő agyag értékesítése céljából a kályhásipar meghonosításán fáradozik, mely számos embernek nyújtana jó keresetet. Évégből egy kályhásiparost telepített le. Gondot fordít arra, hogy az iparosok tanoncszükségletét fedezze. A társadalmi kérdések is közről érdeklik.

Elnöke: Deák Sándor türkösi ev. lelkész.

Brassó kilépett, mert érdemes elnökének kései jelentkezése miatt a már kész, amugy is tulzsufolt tárgysorozatunkban momentán nem tudtunk helyet szorítani egy fontos kérdés előadására. Igyekeztünk a „*sérelmet*“ egyenes felvilágosítással enyhíteni, a szándékosságnak látszatát is elhárítani, de a fellobbant harag ereje legyőzte a nemzeti génuszt. Brassóból a Magyar Kaszinó tart még velünk, alapszabályszerű feladatát az ottani magyar érdekek követelményei szerint teljesítvén.

Fogarasmegyében egyetlen tagtársunk van, a Fogarasi Székely Társaság.

Főtörekvése a nemzeti érzés ápolása. Evégből ünnepélyeket rendez a magyar nemzet ünnepnapjain. A szegénysorsu elemi iskola magyar fiukat felruházza, egyeseket kisebb összeggel segélyez. Főgondját képezi a honvédemlékalap gyarapítása, hogy a 48-as honvédek vitézségét Fogaras és környéke polgárainak áldozatkészségéből szemmel látható emlék hirdesse.

Elnöke: Bedő Ferenc, titkára: Vodráska Vencel főgimn. tanár, másodtitkára: Rákosi Ferenc.

Nagy ugrást kell tennünk innen *Nagyszebenig*. Itt van egy lelkes Székely Társaságunk, mely a fogarasihoz hasonló tagolt s nagyon kényes társadalmi viszonyok között a békés együttélés érdeke mellett a nemzeti érdekeknek is oltárt emel.

A székely ifjuságnak kereskedelmi és ipari pályán való nevelésén könnyít; a nehezen szokható idegen viszonyok között pótolja a szülőket. Az inasokat tőle telhetőleg anyagilag is segíti. Havi összefüvetelein a helyi magyar társadalom ügyeivel foglalkozik.

Elnöke: Zágoni Gábor kir. közjegyző.

Titkára: Kiss Samu áll. ig. tanító.

Gyulafehérváron is van Székely Társaságunk, mely műsoros estélyeken ad alkalmat a magyarság összefüveteleire; ápolja a székely tárgyú irodalmat és a székely fiukat, akik ott keresik boldogulásukat.

Elnöke: Dr. Korody Péter kanonok theol. tanár, titkára: Dr. Cseke Vincze ügyvéd.

Innen Torda következik sorban. Mérföldcsizmákkal kell járnunk, hogy egyik társaságtól a másikig átléphessünk. E város közgazdasági életében jelentős haladás a Szabó József-féle földmiv. iskola létesítése, melynek akcióját a társaság elősegíti; gondoskodik a gazdanép fogyatékos ismereteinek pótlásáról s evégből az iskola vezetőségével egyetértően határbejárással kapcsolatos előadásokat tart. Felkarolja e többre érdemes város mindama érdekeit, melyen segíteni kell és lehet.

Most közgyűlésünk itt rendezését segítette elő nagy buzgalommal, anyagi és erkölcsi áldozatokkal, hogy végre Torda Aranyos székelységével is találkozassunk.

Elnöke: Dózsa Ferenc kir. törvényszéki bíró.

Titkára: Gállos Aladár gazd. int. tanár.

Továbbá a Szamos völgyén vannak barátaink. *Szamosujváron* a Székely Társaság működése a régi mederben halad. Sajnos a politikai ellentétek itt is zavarják az együttérzést. Ezért egyes nemzeti ipari és kulturális célok istápolása és segítésére szorítkozott; gyakorolta jótékonyosságát, amikor és a hol arra magyar nemzeti szempontból szükség mutatkozott.

Elnöke: K. Nagy Lajos főszolgabíró.

Titkára: Csinády Gábor.

Bethlenben a Székely Társaság a helyi különleges viszonyokhoz alkalmazkodva az eloláhosodott vidéki magyar szülők gyermekeinek a magyarság számára való megmentésén dolgozik. Hazafias lelkesedéssel, erejét meghaladó áldozatkészséggel évenként 12—14 ilyen gyermeket hoz be, tart, ruház és nevel a bethleni áll. iskolában. Hogy többet nem hozhat a tulsokból, korlátolt anyagi erejének tudható be, amihez elérne a legmesszebbmenő anyagi segítség. Felismerve a szétszort magyarság veszedelmét fontos feladatot teljesít, amihez jogosan igényli az állami támogatást is. Segéllyel számottevőbb sikert érhetne el.

A jó tanulók jutalmazására, a magyar ifjúság egyesülésére és képzésére is gondot fordított. A bethleni ifj. egyesület megalakulásához hozzájárult, azt anyagilag támogatja stb.

Elnöke: Bárdy Géza főszolgabíró.

Titkára: Bálint Lajos áll. ig. tan.

Beszterce főtőrekvése arra irányult, hogy a magyarság érintkezése által a közszellemet erősítse, ami a szeparált társadalmi viszonyok közt elsőrendű feladat. Ilyenkor a gondozásba vett székely fiuk ügyét is intézte. 30 tanoncot gondoz. Ezeknek ruházatára 450 koronát fordított. Lépéseket tett az Orsz. Gyermekvédő Ligánál, hogy a régi állami iskola épületét vegye meg a tanonc otthon céljaira; felajánlotta erre 5 ezer korona alapját is. „Székelyek a költők dalaiban” című művét is erre a célra adta ki Sajnos még nem sikerült értékesítenie. E helyen is ajánljuk t. tagtársaink figyelmébe. Évközben nagyobb szabású családi. összejöveteleket is tartott igen szép anyagi és erkölcsi sikerrel.

Elnöke: Puskás Jenő erdőtanácsos.

Titkára: Mihály Gábor áll. ig. tan.

Ezzel az erdélyrészi taggyesületek munkásságáról röviden beszámoltam.

Átmegyek a Királyhágon. Azon túl Debrecenben, Karcagon, Budapesten, Miskolcon és Kassán vannak szerveink. Máshol nem értették meg. Azért mentünk pedig oda, hogy a magyarság zömében felkeltsük a székelyfaj iránt a szimpátiát és a székelykérdés iránt az érdeklődést.

Többször, több helyre kellene kimenni, az ügy érdekében agítani, de erre még eddig sem időnk, sem pénzünk nem volt. Irva van pedig, hogy néma gyermekeknek anyja sem érti szavát.

A Debreceni Székely Társaság három irányban dolgozott.

Propagandát csinált a székely házi ipari cikkeknek, a székelyföldi ásványvizeknek és fürdőknek. E célból szervezte a székelyeredetű társadalmat. 36 alapító 251 rendes és 63 pártoló tagja van.

A székely fiúk ipari kiképzésére is nagy gondot fordított. Ez dőszerint 51 fiu és 3 árva leány gondozását viszi. Ujabb időben a bukovinai csángók is igénybe veszik támogatását.

A munka oszloposa a mozgalom lelke Székely Ferenc felmérési felügyelő, ki a székely gyermekekkel szemben apai szeretettel jár el, sorsukat a felszabadulás után, tovább képzésük során is figyelemmel kíséri.

A társaság elnöke: Lestyán Adorján kir. tanácsos közjegyző; ügyvezető elnöke: Székely Ferenc felmérési felügyelő.

Karcagon Simon Aladár mérnök szervezte támogatásunkra a *Nagykunsági Székelysegítő Egyesület*, mely a többihez hasonló felfogással állott szövetségbe. Itt azonban kevesebb a székely, a dolgo is nehezebben megy. Gyűléseinkre nagyobb tömegekben járnak s ezáltal az ismerkedés is közvetlenebbé lesz.

Budapesten a Székely Egyesület is az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, mint a székely kongresszus rendezésében részt vett egyesületek szövetségünknek örökös tagjai. Ezeknek működése országos jelentőségű s így ránk is fontos eredményeket biztosít.

Közvetlenebb kapcsolatunk Székely Egyesülettel van. Ez mint minden évben az idén is kiadta ismeretes Székely Naptárát és Évkönyvét, melyben szépirodalmi olvasmányok mellett mezőgazdasági ismereteket terjeszt. A négy székely vármegye 40 népiskolája számára 400 db. jutalom könyvet osztott ki a múlt évben. Az Orsz.

Közművelődési Tanács által kiadott és Benedek Elek által szerkesztett Felolvasások című mű I. II. kötetéből 200 példányt osztott ki a székelyföldi papok és tanítók közt, melyek a népművelés nagy céljait szolgálják. Középiskolák számára 1400 kor. jutalmat adott; a Budapesten munkát keresőknek pedig 3—15 koronás összegekben 900 korona segélyt. Segélyezett 3 iparművészeti növendéket is 100—100 koronával.

Elnöke: Benedek Sándor közigazg. bíró; titkára: Benedek Elek író.

Tagjaink közé tartozik itt még a Budapesti Főiskolai Székely kör, melynek feladata a főiskolákba járó székely ifjak támogatása.

A *Miskolci Székely Társaság* szintén azért alakult, hogy össze toborzott tagjaival zászlónk alá álljon. Odaszakadt testvéreink érdekeit gondozza. A székely nemzeti alapra gyűjtést kezdett, mi eddig 1405 korona. Innen eredt lelkes elnökétől Gálfi Ignác felsőkeresk. isk. igazgatótól az alap eszméje is, minek előmunkálatai a székelyudvarhelyi *Székely Társaságra*, kezelése pedig a Bpesti Székely Egyesületre bízott.

Elnöke: Gálfi Ignác f. keresk. isk. ig.

Kassán is nagy lelkesedéssel csatlakoztak hozzánk. Jele, hogy népes gyűléseket tartanak s azokon behatón foglalkoznak a székely kérdéssel. Mai gyűlésünkre indítvánnyal jöttek.

Elnöke: Dr. Szentléleki Gyula polgármester; titkára: Rösler István városi aljegyző.

Tul a Kárpátokon *Rumániában* is vannak a székelységnek istápoló szervezetei.

Ezek közül a Bukaresti Magyar Egyesület, az ott élő Székelység legrégibb védő szervezete, a Bukaresti Szent Istvánkirály Egyesület inkább a kath. vallású székelység gyámola és a Bukaresti Magyar Dal és Műkedvelő Kör állottak sorainkba. Egyelőre ezek információja és közvetítésével próbálunk segíteni a hegyen túl élő testvéreink sorsán, s hogy ha lehet tovább is terjeszkedünk össze kötötést keresve a többi magyar egyesületekkel is.

Az említett tagtársak minden évben szépszámmal látogatják gyűléseinket örömmel keresik az itthoniakkal az érintkezést és összekötötést.

Szívesen mőködnek közre, hogy a tarthatatlan állapotok némileg enyhíthetők legyenek.

A Szt. Istv. E. elnöke: Husti János, titkára: Szabó István.

Legvégül hagytam az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesületet, a székely kongresszus egyik rendezőjét s Szövetségünknek e címen örökös tagját. 25 éves jubileumát üli az idén, visszapillantást vetve értékes munkásságára. Örömmel csatlakozunk az ünneplőkhöz, kik a hazafias munka elismeréseül, pálmát nyújtanak és hozsannát kiáltanak vezetésének. Érdemeit méltatni fölösleges, mindenki ismeri. Csak egy kétséget akarok eloszlatni. Az egy téren való működéssel mi sohasem akartunk azon egyesületnek legtávolabbról is konkurenciát csinálni — bár itt a nemes versenynek tág tere van, hanem csak arra törekedtünk, hogy a bajokat és azoknak forrását felfedve, mintegy alkalmat nyissunk neki, hogy nagy vagyonával amit lehet segítsen. Emiatt némi differenciák támadtak, volt a múltban, amit eloszlatni hazafias kötelesség lévén, a jubileum alkalmából testvéri szeretettel üdvözöljük s őszintén óhajtjuk, hogy a magyar nemzeti érdekek szolgálatában dicsősége gyarapodjék, munkásságát a magyarnemzet hálája kísérje.

Ime a társadalom apró érdekszálaival s nagy céljaival is egybe fűzött Szövetség egy évi munkássága.

Nem sok — mondják sokan. De a rendelkezésre álló eszközökhöz mérten valami.

Legalább ujjmutatás arra, hogy ha még az erő és hatalom birtokában lévő magyarság összefogna és nem nézné közönynyel és tétlenül, hogy miképpen semmisülnek meg egyedei; ha minden vonalon őrszemeink volnának és bár annyit dolgoznának mint a Szövetség tagtársaságai, elkerülhetnők a veszedelmet.

De ujjmutatás arra is, hogy a magyar intelligenciát képező papi, tanítói és hivatalnoki kart vezetészerep és kötelesség illeti, hogy nem elég a szellemi tőkét csak a szorosértelemben vett hivatalban értékesíteni, hanem fel kell keresni a népet otthonában s le kell ereszkedni hozzája, hogy magunkhoz emeljük. Ahogy kollegáik itt-ott megtudják tenni, mindenütt megtehetik.

Sok lap, köztük közelebb a Pesti Hírlap keserűen veti a társadalom szemére, hogy a közíg. nem védője, de basája a földhöz ragadt népnek; a bírói kar elzárkozik a társadalmi mozgalmától; a hitelintézetek nem támogatói, de kifosztói; az urak dolga is más, mint magáé a székely népé . . .

A mi szervezetünkben mindenféle rangu és rendű ember van. Mindenkinek akad dolga itt s ha csak egy kis jó indulat honol szívében, megtalálja szerepét benne.

Porszemekből épülnek a paloták. Nincs olyan jelentéktelen emberke, akinek munkája felesleges volna e magyar nemzeti küzdelemben.

Éppen azért mikor a Szövetséget megalakítottuk mindenkinek szerepet szántunk.

Tagjaink sorába vettük a vármegyék fő- és alispánjait, a városok polgármestereit, a Székelyföld országgyűlési képviselőit.

Biztosítani akartuk céljainknak a sokat szidott közigazgatási egyedeinek nagy intelligenciáját és erejét.

Az orsz. képviselők által a magyar törvényhozáshoz akartunk kapcsolódni, mivel itt a társadalmat és közigazgatást illető feladatok mellett, törvényhozási feladatok is vannak s azt gondoltuk, hogy a környezetünkben szerzett tapasztalatok alapján képviselőink több erővel szolgálhatják érdekeinket.

Mindez üres álránd. Csalódtunk. Egy évtized alatt nem tudtuk talpra állítani Erdély magyarságát s felénk fordítani az anyaország érdeklődését.

Ezért jutottunk odáig, hogy Maros Vásárhely — Erdély legnagyobb városában két oláh pénzügyintézet nyitott fiókot s betelepített oda egy kis oláh társadalmat; hogy ezek nagy buzgalommal convertálják az oláh váltókat, magukhoz kötik a fajt s ügynökeik által hálót vetnek a magyaroknak is, hogy itt a napokban egyik oláh ügyvédjelölt inzultálta a másikat, mert az a magyarokkal barátkozik, hogy szaporodnak az oláh ügyvédek s ezeknek támogatására társadalmi akciót indítanak a magyarokkal szemben. Dicsőszentmártonba az oláhok oláh mesteremereket telepítettek, hogy magyaroktól ne vásároljanak stb.

A különböző iskolák mellett számosabb internátust tartanak fenn az oláh gyermekek ellátására, mint mi.

Ezek a jelenségek aggasztók. Még aggasztóbbak, hogy az oláh társadalomban céltudatos következetes munka folyik a magyar birtokok lefoglalására. Az erdélyi földbirtokoknak igen magas %-a be van tábláztatva a nemzetiségi pénzügyintézeteknek, melyek kéjelegve lesik az alkalmat, mikor megüthetik a dobot fölötte s véreik kezébe játszthatják át.

Nekik a magyar föld semmi árért sem drága. Mert tudják: kié a föld, azé a haza.

A mi pénzügyeink nem értik jajszavunkat. Csak haszonra dolgoznak.

Mondják meg most hát azok, akik akciónk eredményével nincsenek megelégedve s akciónkat lekicsinylik mondván, hogy hacsak ennyit tudunk, inkább ne csináljunk semmit: fölösleges, értéktelen munka-e ébresztgetni a magyar társadalmat? Nincs-e eze., meg ezer kötelességünk? Nincs-e helye szervezetünkben minden becsületes magyar embernek?

Oh igenis van! Itt van a helye. Aki nem tart velünk, az ellenségünk.

Tudják meg ezek, hogy a nép: a tömeg, a nép: az erő. Ha ez elveszett, minden elveszett! S nincs az az ur, az a hatalom és vagyon, mely enélkül élni és érvényesülni képes volna.

Deák Lajos elnök méltatva a főtitkárnak a székely mozgalommal egy idős munkásságát indítványozza, hogy a kezdettől fogva vas kitartással, sok fáradsággal, kiváló odaadással működő főtitkárnak elismerését nyilvánítsa a közgyűlés.

7. A közgyűlés az elnök javaslatát élénk éljenzéssel határozattá emeli.

VIII.

Ugron Gábor dr. ny. főispán az „Erdélyrészi telepítési politika magyar nemzeti szempontból” címen tart előadást, amint következik:

„A kié a föld, azé az ország”. — Erdély földje pedig nagy részben nem a magyarságé, — ez a fő indoka annak, hogy a „Székely Társaságok Szövetsége” elnökségének szíves felkérésére jelen előadásra vállalkoztam az erdélyi magyarság egyik erős, fejlődő és harcokban megedzett vár fokán, Torda városában. De vállalkoztam e tisztre azért is, mert az a sajnálatos körülmény, hogy a Székely Társaságok kiáltó szava igen sokszor csak a pusztába hangzó, nem lehet oka senkinél, a kinek székelyvér csörgedezik ereiben, — a gyáva, a minden megoldásban belenyugyó meghunyászkodásnak és évgre, olvasva azokat a léha támadásokat a Székely Társaságok el-

len olyan emberek tollából, kik soha semmit nem tettek és nem is akartak tenni az erdélyi magyarságért, — támadások csak azért, mert e Szövetség ideálokért küzd és nem veszi el jövődő fejlődésünk, nagyságunk, gazdaságunk, a magyar faj teljes hegemoniájába vetett reménységét, akkor nem állhatott előttem más ut, mint hogy most már csak azért is oda álljak én is azon sokat ócsárolt férfiak táborába, a kik évtizedeken át fajunkért küzdenek, — minthogy én is oda tartsam fedetlen mellemet a támadások nyilzáporának és hogy megosszam ő velük ama száraz kenyeret, a mi ma Magyarországon az ideálokért küzdő, önzetlen közkatonáknak a kegyesen megszavazott jutalmazás.

De tisztelt Közgyűlés ezen szubjektív érzelmeken kívül van vállalkozásomnak egy reális, a való életből meritett indoka is. ez pedig azon eléggé nem sajnálható körülmény, hogy az előző kormányok által már teljesen előkészített, a magyarság érdekeit hatalmas méretekben szolgáló telepítési törvényjavaslat a jelen kormány programjában helyet nem foglal, arról semmi szó nem esik, azaz, hogy halottunk róla beszélni akkor, mikor a földmivelésügyi miniszter ur a javaslat sirját megásta és el is hantolta az ujonnan szervezett állami agrárbank megalakításával.

Távol áll tőlem, tisztelt Közgyűlés, e helyen a politizálás gondolata és nagyon téves uton járnék, ha kritikámmal a kormányzati hierarchia bármelyik faktorát is bántani akarnám, akkor, amikor nálunk minden központositva lévén a kormányzat kezében, minden akciónk a székelység érdekében mindenkor kéréssel és könyörgéssel kell párosuljon, de bármennyire is keressem a szavakat, amidőn egyrészt a telepítési politika folytatását és tízszeresen fokozott mérvben való kiterjesztését látom fajom megerősítésére és így megmentésére a helyes utnak s ezzel szemben látom másrészt e politika csődjét és felhagyását, másnép igazán nem tudom kifejezni magam, mint hogy hangoztatom, hogy ez a kormányzati tény nem helyes, a mi súlyos helyzetünkkel nem számol és mivel elfogadható indoka csak egy van, hogy az ezen célra szánt összeg más célra kell, — akkor megint csak mást nem mondhatok, — minthogy ez súlyos hiba — mert az erdélyi telepítésre első sorban kell, hogy az országnak pénze legyen.

Tul mennék előadásom célján és keretén, ha a telepítés mi-kéntjéről, annak célszerű és célhoz vezető módjairól beszélnek; ez

akkor volna helyén, ha egy kész telepítési javaslat feküdne előttünk s annak törvénnyé válását megelőzőleg látnók szükségét a helyi viszonyok ismerete alapján, azt szakszerű kritikában részesíteni. — De a midőn a már kész törvényjavaslat elejtésével új mesgyéken jár a kormányzat, — úgy azt hiszem csak azon eljárás és kötelesség marad meg számunkra, hogy visszatérjünk évek hosszú sorával, vissza kiindulási pontunkhoz, a tusnádi kongresszusunkhoz és kezdjük előlről a hüzelmet, a harcot, a kérést és reménykedést hangoztatva Máthé Józseffel, az akkori előadóval, — hogy „az a néhány százezer székely, aki elveszítvén birtokát és birtokával létalapját itthon és ki-vándorolt; csak életfeltételeinek, földbirtoknak és munkának biztosítása által köthető újra e földhöz” és hogy ha „a telepítés célja, ezeknek biztosítása s ezáltal a magyar haza számára biztosítása, nem kétkem; sietni fog a kormány telepítési akcióját a Székelyföldre kit rjeszteti és a székelyföldi követelményekhez alkalmazni!”

Nem foglalok én ezzel állást a kormányzat földmívelési politikájának minden ága ellen, sőt az agrárbank megalakítását teljes mértékben csak helyeselhetem. Hiszen aki ismeri azon kiáltvány szövegét, mely Bánffy Miklós gróf gyönyörű tollát dicséri, — és ki az közölünk, aki azt nem olvasta volna — melyet egyhangulag fogadott el pár évvel ezelőtt a székelyföldi országgyűlési képviselőknek Maros-Vásárhelyen tartott értekezlete, az kell, hogy tudja, ha nem is érezné, hogy egy ily célokért alakítandó pénzügyi intézet az értekezlet közös óhaját képezte és az erdélyi magyarság megmentése érdekében kért és követett ipari akció, a magyarságot összefogó vasúthálózat kiépítése mellett helyet foglalt egy, a nemzetiségi pénzügyi intézetekkel a harcot felvenni tudó, állami támogatással bíró bank alakítása is; de első helyen e követelések mellett a telepítésről szóló törvény megalkotásának a kérdése állott. Röviden, nem azt kifogásolom, hogy az állami támogatás és ellenőrzés melletti földhitelintézetek szövetsége megalakított, hanem az ellen kell felelmem tiltakozó szavamat, hogy a bankalapítással a telepítési törvénytervezet félrelökessék, az ellen a gondolat ellen kell minden érvet csoportosítsunk, minden befolyást megmozdítsunk és minden érdekeltséget harcvonalba állítsunk, hogy egy bankalapítással a telepítés nagyfotosságu és mély következményekkel járó célját és hatását helyettesíteni lehetne, hogy pénz-

ügyi és bankszerű manipulációk a telepítési akciót fölöslegessé tehetnék.

Az agrárbank, mert pénzüzet. soha más politikát, mint pénzügyit nem fog szem előtt tartani, gondoskodni fognak erről azok a pénzüzetek, amelyek az új bank alapításában tőkéjükkel részt vettek. Az állam tiszte azonban, mint szintén érdekeltnek, oda hatni, hogy ez a pénzügyi politika helyes és az intézetet igénybe vevő nagyközönségnek is hasznos legyen. Azonban bármennyire is helyes-elem ezen hízagpótló intézmény megalakítását, azt soha nem fogom elhinni tudni, hogy egy pénzüzet mint részvénytársaság folytatni tudjon sokszor saját érdekei ellen helyes birtokpolitikát, párosulva szociális és ami fő, nemzeti szempontokkal. Meg vagyok győződve arról, hogy az új agrárbank vezetőségében meg van minden jó indulat a mi erdélyi érdekeink iránt, de a jóakarattal sokra nem megyünk, ha nem ismeri a vezetőség, hogy hol van az a hely, hol gyógyítani kell, hogy mi az, ami nekünk fáj, és mi mindezen bajnak az orvossága. Ezt pedig az tudja, aki érzi a fájdalmakat, csak az érzi át, akét ez a föld szült és eltart, már pedig ilyen garanciákat nyújtó férfit még mint részvényest vagy felügyelőt sem látok az egész hitelintézeti szövetségben.

Vannak, akik a telepítési akció beszüntetése mellett azzal érvelnek, hogy hiszen az eddig e célra megszerzett állami birtokok sincsenek még jórészen benépesítve. Ezt az érvet akkor, mikor látom a Székelyföldön azt a hihetetlen mértékben megnövekedett földéhséget és az ezzel kapcsolatos magas birtok árakat, mikor tudom mily nagy tömegekben hagyta el föld híján a székelység Erdélyt, kivándorolván részben az ország más részébe, részben Romániába és Amerikába, semmikép el nem fogadhatom. Mert hiszen szinte physikailag biztos tétel az, hogy egyrészt nagy a földéhség, másrészt van alkalom birtokszerzésre, — akkor játszva keresztülvihető a gazda nélkül álló birtokok benépesítése és így megmenthető a székelység ennek a földnek, — mert én veszélyt látok abban is, ha a székely nem is a külföldre, hanem csak a Királyhágón-tulra vándorol, — mert minden eltávozó magyar helyét egy nem magyar anyanyelvű foglalja el.

De nem fogadhatom el oknak azt az érvet sem, melyel az eddigi telepítések csődjét menteni iparkodnak, — hogy a székely nem szívesen hagyja el szülőfaluját és hogy így telepesnek csak a

legrosszabb anyagból jelentkeznek, — mert arról nem tudnak engem meggyőzni, hogy a székely szívesebben menne nagy költséggel Amerikába, mint a szomszéd, vagy napi járó földre eső faluba, hogy szívesebben dolgozna agyon magát a külföldön, gyári vagy bánya munkával, semhogy Erdélyben apái szántó-vető mesterségét folytassa.

Nem az emberekben, nem a fajban kell a hibát keresni, tisztelt Közgyűlés, hanem a törvényben, az 1894. V. t.-c. hibás rendelkezéseiben és e rendelkezéseknek a való élettel egyáltalán nem számoló végrehajtásában. Azokkal a fizetési módokkal, melyeket eddig kiróttak a telepésekre, nem fognak soha telepítéseket keresztülvinni tudni, mert az bizonyos, hogy akinek akkora tőkéje van, amennyit egy telepnek megszerzése igényel, az inkább otthon marad, nem megy sem Amerikába, sem Romániába, de nem települ meg a szomszéd faluban sem.

De tegyük fel, hogy tényleg a magyar, a székely fajban van a hiba és azért nem lehet őket olyan telepítési politika szolgálatára anyagul megnyerni, amilyen csodával határos telepítéseket ismerünk Amerikában, vagy a milyen nemzeti célokat szolgáló politikát folytat a nagy német birodalom lengyel birtokain, de akkor is nem szabad az legyen ennek a konzekvenciája — hogy ne telepítsünk, — hanem az, hogy tessék a magyar és székely faj hibáival, természetadta képességeivel és tehetségeivel számolni, azoknak megfelelő, jó törvényt alkotni. Azt a magas célt, melyben mindnyájan egyetértünk, hogy egyrészt minél szélesebb körre kiterjesszük az egységes területen lakó székelység nyelvhatárait, másrészt megerősítsük Erdélynek minden magyarlakta vidékét és iparkodjunk ezeknek a székelységgel való kapcsolatát a vegyes anyanyelvű közösségek megmagyarosításával minél szorosabbra fűzni és végre Erdély magyarságát az alföldi magyarsággal különböző pontokon kapcsolathozni és az elválasztó nemzetiségek lakta vidékeket áthidalni — mondom, ezt a nagy célt, mely a magyar nemzeti állam kiépítésének elengedhetetlen kelléke, szerény véleményem szerint semmivel sem szolgáljuk annyira intenzíven, mint egy nagy anyagi erőre támaszkodó, okos, tervszerű és erélyes telepítési politikával. Erre pedig tisztelt Közgyűlés senki más nem képes, de nem is hivatott, csak a magyar állam. Ennek azonban képesnek kell lennie reá — mindenáron.

Nagyonhelyesen mondja a székelyföldi kirendeltség vezetője, a tusnádi székely kongresszus alapján miniszteréhez tett jelentésében hogy e nagyfontosságú kérdésre nem annyira a tusnádi kongresszus határozatait, mint inkább ama törvényjavaslat tervezetei adnak feleletet, amely javaslat egészen új alapokra helyezi az államkormányzat telepítési akcióját. „Majdan ha e törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, ezzel lehet igazán nagy horderejű alkotásokat kezdeni a Székelyföldön. Egyéb gazdaságfejlesztő gondoskodással kapcsolatban, ezzel lehet a Székelyföldön gazdasági, társadalmi s nemzetfejlesztő tevékenységet kifejteni.“ Így szól a jelentés írója! És igaza van. A törvénytervezetből azonban nem lett törvény. Egy bankkal azonban, melynek vezetésében és irányításában a jelentés írója nincs benn, több van. És most már boldog a székely, ha bele is kell ebbe a boldogságba pusztulnia,

Hány oly kérelem fordult meg az utolsó év alatt a székelyföldi miniszteri kirendeltség előtt, a melyben egyesek magyar nemzeti szempontból igazán fontos helyeken fekvő birtokaikat megvételeire felajánlják s hogy székely földmivesek segítséget kérnek a községük határában eladó birtok megvételére. Hány község venne birtokot közlegelőnek, ha járadék alakjában lehetne az egész vételért lefizetni! Így szól a jelentés. És mindjárt válaszol is e kérdésekre és én a válasz minden szavát aláírom: „Minden csak az említett törvényjavaslatban tervezett telepítési alap segítségével válik lehetővé, amely alap által előlegezett tőkét idővel, munkával, tehetséggel lehet megszerezni. Mint a törvényjavaslat nevezi, telepes falvakat és tanyás telepeket ez alapon lehet majd a Székelyföldön létesíteni, amely telepítési mód nem viszi a székelyt idegen viszonyok közé a maga sajátos, megszokott gazdasági és életviszonyaitól, nem szakítja el saját véreitől s a faji összetartozandóságot sem fogja lazítani. Ez fog gazdasági fejlődést biztosítani a székelység létszámszerű emelkedésének s ez fogja a székelységet előbb otthonában, később kifelé való terjeszkedésre is erősíteni.“

Így szól az a férfi, akinek minden tette, szava és gondolata azt igazolja, hogy velünk érez, ismeri bajainkat és ismeri a betegségünk orvosságát.

De az orvosság, a telepítési alap az nincs sehol, hanem uszík valahol egy Dreadnought alakjában, elmosta a gépfegyverek golyó-

zápora, vagy elrepült talán egy kormányozhatatlan kormányozható léghajón.

Tréfásnak látszik, de csontig ható komoly ez a seb, melynek sajnását érezzük és gyógyítását reméljük, mielőtt elvéreznénk. tréfásnak látszik, de leverő az a tudat, hogy usznak és elrepültek a mi szép reményeink is, hogy hiábavaló volt egy évtized keserves, önzetlen munkája. Csak egy vigasztal s ez a vigasz megintcsak reménység, hogy Sisifus munkáját előlről kezdeni meglesz bennünk az erő, a kitartás és törhetlen akarat, vigasztal erős hitem, mert ismerem fajom természetét, hogy ha majd munkánk másodszor is a teljesülés előtt fog állani, magyar erővel és székely ésszel tudni fogjuk a módját annak, hogy kikényszerítsük, ha lehet a székelyek fegyvereivel, de a magyarok fegyverével, ha kell, vágyaink, reményeink teljesülését, kitartásunk és munkánk legszebb jutalmazását, a magyar nemzeti állam konsolidálásának renaissencát.

Végül benyujtom a következő határozati javaslatot :

A Székely Társaságok Szövetsége az 1911. év augusztus hó 22-én Tordán tartott közgyűléséből felir a m. kir. földmivelésügyi kormányhoz, hogy az előző kormány által már előkészített „A telepítésről, az ingatlan feldarabolásáról és egyéb birtok politikai intézkedésekről” szóló törvénytervezetet sürgősen a törvényhozás elé terjeszteni kegyeskedjék, mert a Közgyűlés meggyőződése az, hogy csak e javaslat törvényerőre emelkedésétől remélhető a Székelyföldön gazdasági, társadalmi és nemzetfejlesztő tevékenység. Ez tartalmazza vissza csak a székelységet a tömeges kivándorlástól és ez lehet az alapja a székelység gazdasági fejlődésének és létszám szerinti emelkedésének.

Sajgó sebünk gyógyítását kérjük, mielőtt elvérzenénk, mert meggyőződésünk, hogy a székelység és Erdély sorsa elválaszthatatlan. Erdély megmentése és fejlődése pedig a magyar nemzeti állam kiépítésének elengedhetetlen feltétele.

Deák Lajos elnök szól a tárgyhoz : Mindnyáján éber figyelemmel hallgattuk — ugymond — azon magvas fejtegetéseket, amelyeket Ugron tagtársunk előadott. És én elsősorban hazafias érzésem teljes erejével üdvözlöm munkatársaim között, midőn először jelent meg itt, mert meg vagyok győződve, hogy az ő ifju ereje, nagy tehetsége, lángoló hévvel lobogó hazaszeretete, az ő tenni akarása, az

ő igaz székely-magyar fajszeretete még sok üdvöshatásu munkát fog kifejtetni ennek a Szövetségnek nemcsak munkásai sorában, hanem vezetésében is, amire hivatva van. Az Isten éltesse, adjon erőt neki a tettekre. Javaslatait — úgy hiszem — egyhangulag elfogadjuk s jegyzőkönyvünk útján a nagymélt. miniszter ur elé fogjuk terjeszteni úgy, amint rendtartásunk hozza magával.

8. A közgyűlés ily értelemben határoz.

IX.

Vertán Endre orsz. képviselő tartja meg előadását a következőkben:

Tisztelt Közgyűlés!

Közelebbről, talán ép e kongresszus beharangozója gyanánt egyik fővárosi lapban cikksorozat indult meg, „A pusztuló székely ország” cím alatt. A cikk írója Csikvármegye állapotát rajzolva, így kiált fel: „De jaj annak, ki így meg meri mozditani a haladó föld ügyeit; mert a székely urak dolga más, mint magáé a székely népé. Aki segíteni akarna magán a népen, szemben találná magát az Urakkal, akik görcsösen ragaszkodnak ahhoz, hogy menteni csak nekik van joguk a népet. Mert nem az él meg ebből akit mentenek, hanem az a ki ment.

„A kilenc év előtti mentési akció csuf botrányba fuladt bele: sok székely megírta az első mentés keserű levét, de ez nem változtatott a dolgon.”

„Csak a törvényhozás mentheti mégm eg a Székelyföldet radikális és gyors intézkedéssel a székely Urak ellenére.”

Ime tisztelt Közgyűlés a napi sajtó, mely látja a székelységnek nem szűnő pusztulását, mely figyelemmel kíséri mozgalmainkat, az egész mentési akciónak s ezzel együtt a kezdeményező székely társaságoknak csődjéről beszél, pellengérre állítja azoknak vezetőit, s meggyanúsítva ezeknek nemes intencióit, a törvényhozás radikális és gyors intézkedését sürgeti, ebben találván egyetlen óvószerét annak, hogy a népet az Urak ellen megvédhesse.

Midőn e cikket olvastam, a remnisztentiáknak egész raja éledt fel lelkemben.

Visszaemlékeztem arra, midőn egy évtizeddel előbb a székelységnek szinte feltartóztatlan pusztulását látva, aggodó lélekkel, de bizalommal és teljes reménységgel Budapesten megalakítottuk a Székelyegyletet, mely magában egyesítette a fővárosban élő székelységnek közéleti szereplő jeleseit. (Bedő Albert, elnök, Benedek Elek titkár). Célunk volt, hogy erős társadalmi mozgalmat indítva, a székely kérdésre tereljük a közfigyelmet, s ezt az érdeklődés középpontjába állítva a társadalmi erők mozgásba hozásával erőszakoljuk ki a törvényhozás jóindulatu segítségét s a kormány támogatását.

És bár nem történt minden úgy, amint ezt rajongó lelkesedéssel magunk elé rajzoltuk, de mozgalmunknak mégis meg volt a maga eredménye hisz a megmozdított társadalmi erők nyomása alatt az akkor egyedül s meglehetősen szűk körökben mozgó Maros-vásárhelyi Székely Társaság vezető szerepet nyert, mellette új társaságok keletkeztek, melyek ugyan azon célt szolgálva behálózták egész Erdélyt, sőt az ezen tuli részeket is. Megalakult nemsokára a székelykirendeltség s az első tusnádi nagy gyűlés már bizonyosságot tett arról, hogy a székelykérdés helyet foglal a megoldásra váró nagy feladatok között.

Megmozdult tehát a társadalom lelkiismerete, mely nemcsak eszméket termelt, nemcsak a bajokra mutatott reá és nemcsak ezeknek orvoslását sürgette a maga hatalmas erejével, de tényleg is részt vett e nagy munkában a Székely Társaságok ily irányu működésével.

E segítő akciót támogatta a kormány is a székely kirendeltség szervezése által, melyet anyagi eszközökkel látván el, képessé tett arra, hogy úgy gazdasági, mint kulturális téren áldást hozó munkásságot fejtsen ki.

Nem illik bele előadásom keretébe annak kutatása, hogy mindezek dacára mi az oka annak, hogy ma évtized múltán is a kezdet kezdetén vagyunk, s ezt látva némelyek (megengedem tulsötéten nézve az állapotokat), a mentési akció csufos kudarcáról beszélhetnek.

Mert az, hogy az eddig elért eredmény alig áll arányban a magunk elő tűzött feladat nagyságával, egymagában még nem indokolhatja ez éles és lesújtó kritikát, hisz évszázadoknak mulasztásait lehetetlen egy csapásra elenyésztetni, s mi nyugodtan állhatunk vádlóink elé, büszke öntudattal mutathatunk rá a már is elért eredmé-

nyekre, melyek azt igazolják, hogy a Székely Társaságok termékenyítő munkája sem nem szünetel, sem célt nem tévesztett, s lépésről-lépésre haladva öntudatosan valósítja meg a maga elé tűzött feladatot.

Feladata pedig nem volt könnyű.

Hiszen meg kellett menteni a kulturájában és gazdaságában hátramaradott s lazuló erkölcsseiben visszafejlődő székelységet s ezzel együtt a magyarságával részére meg kellett menteni hazánk jobb kezét és keleti védőbástyáját Erdélyt.

A végcél tehát nem csak a székelységnek, de ezzel együtt sőt ezáltal az egész erdélyrészi magyarságnak megmentése, mely cél azután kijelöli ama szélesebb mesgyét is, melyre reá kellett lépünk. Nem maradhattunk meg ugyanis a székelymentési akció egy-magában is nehéz feladatánál, hanem ki kellett terjeszteni ezt, az erdélyi részekben szétszort magyarságnak védelmére, hogy a Székelyföld öt vármegyéje a maga közel fél millió lelket számláló magyaranyanyelvű lakossága ne legyen elszigetelve hazánk keleti határán, de a szomszédos idegenajku lakosság zárt falainkat is megbontva természetes összeköttetést is nyerjen a Nagy-Magyaralföld szintiszta magyarságával. Mert kétségtelen, hogy elszigetelten, szűk határok közé szorítva, minden oldalról idegen és rohamosan fejlődő népfajok erős gyűrűje által körülvéve, közmondásossá vált szívós kitartása, fajunknak mind máig megőrzött minden dicséretes tulajdonsága dacára is lassan megörlődik s pusztulásával nem csak egy jobb sorsra érdemes népfaj vesz el, de ezzel együtt elvesz Erdély magyarsága s ezáltal elvesz Erdély a magyarságra nézve.

Mindezek felismerése tette elodázhatatlan kötelességgé, hogy a székely akció erdélyrészi magyar védelmi akcióvá szélesbüljön ki s így lett bevonva az akció keretébe Torda-Aranyosvármegyének Aranyosszék népein kívül ennek egész területe.

Új területre léptünk tehát, mely már csak azért is különös figyelmet érdemel, mert ide nyulik ki s itt foglalja el az Aranyosszéket, a székelységnek nyugoti szárnya, mely elválasztja a havast a mezősi románságtól s Torda városával együtt áttörhetetlen magyar nyelvszigetet képezve gátat vet a románság fenyegető térfoglalásának.

Sajnos hogy már itt is veszteségekről számolhatunk be.

A Mezőségnek Kolozsszal és Maros-Tordával határos részén is a Maros völgyben Kis-Kükülővel szemközt ma 40 román és 6 magyar községet találunk. Hajdan e terület majdnem egészen magyar volt. Lenk altábornagy műve a XIX. század derekán magyar helységeknek vallja az azóta eloláhosodott Székelyföldvár, Veresmart, Örményes, Csákó, Hidas, Oláhdellő, Marosdátos, Gerendkeresztur és Hadrév községeket a Marosvölgyben és Mezőkeménytelke, Mezőszengyel, Felsődetrehem és Mezőzáhot a Mezőségben.

De szélesebb volt a magyar nyelv medence Tordától—Felvincig terjedő hegysíkon is, mely valaha a Székelyföldre terjedt s Kolozson át a Kis és Nagy Szamosvölgy magyarságával szorosan összefüggött. Az utolsó 2 évszázad alatt e kapcsok szétszakadtak, Dombró, Mohács, Gyéresszentkirály és Csegez bár ezek közül kettő ma is erős magyar kisebbséggel, eloláhosodott,

Ezen kívül ma a legtöbb magyar községre is erős román kisebbség esik s így a románság térfoglalása nem csak, hogy nem szűnhet, de napról-napra veszedelmesebben erősödik. (Balogh Pál,) úgy hogy ma vármegyénk 160 ezernyi lakosságából alig 41 ezer magyar anyanyelvű s a magyarul beszélők száma is csak 51 ezer között mozog.

Ha már most figyelembe vesszük, hogy e magyarságnak is, majdnem háromnegyedrésze a tordai nyelv medencében helyezkedik el, úgy elég ridegen áll szemeink előtt a románság között elszort elenyésző csekély számú magyarságnak vigasztalan helyzete.

E nemzetiségi tagoltság tükröződik azután vissza úgy kulturális, mint gazdasági viszonyainkban is, melyekről hű képet csak úgy nyerhetünk, ha e nemzetiségi eltagoltságot figyelembe vesszük.

Természetes midőn vármegyénk kulturállapotát ismertetem (amit bizonyos helyeken sajnos inkább nevezhetünk kulturátlan állapotnak) nem a magasabbműveltségű közép osztályt veszem figyelembe, hanem a köznép műveltségét kutatom, mert nem csak az a meggyőződésem, hogy egy nemzetnek műveltségi állapota első sorban attól függ hányan képesek elsajátítani ama legelemibb ismereteket, melyekre minden honpolgárnak szüksége van, hogy életviszonya között boldogulhasson jogait gyakorolhassa és kötelezettségeinek eleget tehessen, hanem úgy vélem, hogy mentési akciónk szempontjából is a kérdésnek ez az ága bir fontossággal.

E tekintetben azután szinte eleget mondtam, ha rá mutatok arra a szegényletes állapotra, hogy vármegyénkben 6 évnél idősebb lakósság analfabétáinak száma 73⁰/₀ s így az országos átlagnál több mint 14 ⁰/₀-kal magasabb.

Bár nincsenek statisztikai adataink arra nézve, hogy e ⁰/₀ miként oszlik meg a magyarság és románság között, közvetlen tapasztalataink szerint egész bizonyossággal állithatom, hogy e tekintetben a magyarság helyzete kedvezőbb, míg a román ság elmaradottabb, erre esvén a 10956. beiskolázatlan iskola köteles 90 ⁰/₀-a is.

Ennek kézenfekvő legfőbb oka a havasi községek szétszórtsága és a mezősi román községekben divó hazai gazdálkodáson kívül, főkép abba rejlik, hogy a jobban szervezett s így nagyobb eredményel működő állami iskolák, inkább a magyarságlakta vidékeken vannak szervezve, mert a románság legtöbb helyt ellenséges indulattal nézván ezeknek működését, minden lehetőt elkövet, hogy saját felekezeti iskoláit tarthassa fenn, amelyek pedig alig képesek az állami iskolákkal a versenyt felvenni

Egyáltalán elmondhatjuk, hogy míg a magyarság elemi műveltsége nem marad mögötte a hazánkban található átlagos műveltségnek addig a románságnál e tekintetben a lehető legelszomorítóbb állapotok találhatók fel.

A kulturális téren tapasztalható e differenciálódás természet-szerű következmény gyanánt tükröződik vissza a gazdasági viszonyokban is.

Pedig e tekintetben az előfeltételek magyar községekben határozottan kedvezőtlenebbek.

Figyelman kívül hagyva ugyanis, a számba amugy sem vehető kivétellel kizárólag erdei és legelő gazdasággal foglalkozó havasi községeket, a mezőgazdaságilag művelhető területeken, a birtokmegosztásra vonatkozóan azt látjuk, hogy míg a magyarság zöme 5 holdon aluli törpe birtokon gazdálkodik, addig főkép a tömbben élő mezősi románság 10—20 holdas kisbirtokot művel, ami nem a románságnak nagyobb megtartó és földszerző képességére, hanem első sorban az urbéri viszonyok visszahatására vezethető vissza.

E birtok elosztás mellett azután nem lehet csodálni, ha ép a magyarságlakta vidékeken ma is a faeke s mindennemű faszerszám

járja, melyet az élelmes gazda maga készít, anélkül, hogy ha a modernebbet és jobbat is, de drága pénzen vásárolná.

Ezzel szemben a románság, mely ezek elkészítésében járatlan vasekével szánt, s vasszerszámokkal dolgozik. Gépek alkalmazásáról természetesen alig lehet szó aminek legfőbb oka az e tekintetben megengedett utazó ügynökség lelklismeretlen eljárásában s a gyárak kapzsiságában keresendő. Mindaddig míg a közönség ép a most jelzett ok miatt a legraffináltabb becsapásnak van kitéve, alig várhatjuk a helyzetnek e téren való javulását, bár nagy reménységgel nézünk a Torda-Aranyosvármegyei Takarékpénztár azon vállalkozása elé, melylyel a gazdasági gépek közvetítését is üzletkörébe vonta. Vajha működését siker koronázná s példája a többi vármegyékben is követésre találna.

Nem helyeslem, csak indokoltam a most vázolt elmaradottságot, ami egyáltalán nem azt jelenti, hogy a magyarság ha tökéletlenebb eszközökkel is, de rosszabbul művelné földjét, mert több munkájával pótolja az eszközök hiányát és fogyatékoságát, s némely községben a viszonyokhoz mérten valóban bámulatra méltó eredményeket ér el. E községek főképp azok, ahol súlyt helyeznek a kerti vetemények termelésére is, melyeket ép aranyosszéki székely községeink megyénk határán túl Kolozs és Alsófehérvármegyékben is kedvezően értékesítenek.

Nagyobb baj az, hogy egy pár székely községet kivéve a kerti mivélés csakis a házi szükségletre szorítkozik, s ahol ezt eladásra termelik ott is nagyobb nagyrészt melléktermény gyanánt, kezdetleges kultúrával termelik anélkül, hogy akár a bolgároktól akár a szászoktól az okszerű kerti gazdálkodást eltanulni igyekeznének.

Megfontolandónak tartom tehát, ne lehetne-e oda hatni, hogy a Tordán létező állami kertészet a kerti vetemények termesztésére térjen át, a miáltal nemcsak ez állami gazdaság jövedelmezőségét fokozná, de a mi minket legelső sorba érdekel a munkások alkalmazásával értelmes kertmunkásokat is nevelne, s így e vidék gazdasági viszonyainak előnyös átváltozását is elősegítené.

Még végzetesebb hiba, hogy ily birtok elosztás daczára is majdnem kivétel nélkül a nyomásos gazdálkodás divik, mely mellett a földbirtok egy része évről évre kihasználatlanul marad, amit ha meg is engedhet magának a nagyobb földbirtokkal rendelkező s mégis kisebb

igényű románság, de nem bírja meg a törpe birtok, s ennek gazdája a magyar birtokos, ki fokozottabb igényekkel él és költekezik.

Első teendő lehetne tehát különösen ott a hol ezt a viszonyok feltétlenül megkövetelik a váltó gazdaságra való áttérés, amit a nép konzervatív gondolkodásán kívül véghetetlenül megnehezít, az ehhez szükséges beruházások hiánya is. Hisz igás marha állományunk is a minimális s jó gazda számba megy, aki 10—20 holdas földjét két ökörrrel művelheti, s emellett még egy lovat s pár disznót is tarhat. Pedig a pénz könnyen hozzáférhető. A hitelbankok teljesen behálózák vármegyénket s kínálva kínálják pénzüket. S a paraszt fut a pénz után, de nem azért, hogy ezt hasznos beruházásokra fordítva meglévő földjét jobban jövedelmeztesse, hanem hogy földéhségét kielégítve újabb birtokot szerezhessen. Ez az oka, hogy a földek értéke hihetetlen módon felemelkedett, s mégis mindenki vásárolni akar ahelyett, hogy meglévő földjének jövedelmét igyekeznék nagyobbítani. Hogy azután a drága kamatos pénzen vásárolt birtok a kölcsön kamatait sem bírja meg, s magával rántja a mármeglévő ősi vagyont is, ezt a kényszereladások nagyszáma, s a kivándorlóknak ezrei bizonyítják.

Mindezen szomorú állapotokat felismerve a székelykirendeltség egyfelől gazdakörök szervezésével kívánta a gazdálkodás technikáját javítani, s az értékesítést kedvezőbbé tenni, másfelől vetőmagvak és tenyészállatok kiosztásával s egyben termelési szövetkezek alakításával igyekezett a termés minőségét s a haszon állatállományát javítani, s jövedelmezőségét biztosítani.

Helyes intenciók által vezérelt és kellő eréllyel keresztül vitt munkálkodása bár tagadhatatlan javulást eredményezett még sem volt képes megfelelő sikert biztosítani Ennek oka főképp abban rejlik, hogyha megis alakultak a gazdakörök, a középbirtokos osztály hiánya miatt nem igen kaptak oly vezetőt ki magasabb szakértelemmel, áldozatkész munkálkodással biztosíthatta volna az eredményt, s kiben a közönség is teljesen megbizott volna. Élénken illusztrálja ezt Kövend, Mezőszengyel s még egy-két kivétel számba menő község példája, hol lelkiismeretes közép és nagybirtokosok vezetése mellett gazdakörök s más alakítások teljes eredménnyel működnek, míg sajnos az ellenkezőre is találunk olyan példát vármegyénk községei között.

Egyáltalán nem tudom eléggé hangsúlyozni azt, hogy mind-e kérdések helyes megoldásának mily nagy fontosságot tulajdonítok az

értelmes és oly középbirtokos osztály kialakulásának, melyre feladataink keresztülvitelében mindig biztosan számíthatunk, s mely szinte praedestinálva van arra, hogy alakításainkat fentartva is állandóan irányítva ezeknek sikeres működését biztosítsa.

A tenyészállatok kiosztásánál már kevesebb eredménnyel számolhatunk be, tekintve hogy a helyi viszonyok figyelmen kívül hagyásával, a magyar fajmarhát, melynek eredeti tisztaságában való fenntartását javasolja mindenki, a kevésbé kitaró és igényesebb nyugoti fajokkal cserélték ki és keverték össze. E nyugati fajok azután kellő gondozás hiányában elcsenevészettek, jótulajdonságaikat elvesztették, anélkül, hogy az eredeti faj hasonló tulajdonságait örökölték volna.

Az apróbb haszonállatok így a majorság állományának rekonstrukciója is programba vétetett s bár a tenyésztendő fajok kiosztása már évekkel ezelőtt megtörtént, elvértve akadunk az egyes községek egyes kivételt képező gazdáinál fajtiszta orpington vagy plimuth ivadékokra.

Egyáltalában az a benyomásom, hogy az egész akció nem volt kellően előkészítve, s ott is, ahol a kezdet helyesen lett megindítva a közönség a továbbiakban magára hagyatva, nem volt képes ennek eredményét biztosítani. Minden ily akció pedig csak akkor vezethet teljes sikerre, ha nemcsak rendelkezésre bocsátjuk a kellő tenyészanyagot, hanem tovább is figyelemmel kísérjük és ellenőrizzük s a szükséges utbaigazítással támogatjuk a gazda közönséget.

Hogy mennyire igaz ez, nemcsak az állattenyésztésnél, hanem még a magtermelésnél is élénken illusztrálja a vetőmag kiosztás részleges kudarca, melynél bár tudom, hogy indokolatlanul — de köztudattá vált, hogy a kiosztott vetőmag egyrésze a közvetítő kereskedelem kezébe piacra került s így egyáltalán nem szolgálta a termelő mezőgazdaság céljait. Sőt ott is, hol tényleg vetőmag gyanánt lett felhasználva, ma is egyes szorgalmasabb és értelmesebb gazda kísérletezési produktuma gyanánt szolgál, általános jóhatást azonban nem eredményezett.

Megfontolandónak tartom nem lenne-e helyesebb eljárás kizárólag egyes községeknek bocsátani ily vetőmagot rendelkezésére, azzal a kötelezettséggel, hogy ezt felügyelet mellett, okszerű gazdálkodással termelje, s ez új termésből természetben visszaszolgáltatni legyen köteles. Az így vissza adott mag azután hasonló kötelezettséggel más községnek lenne kiosztandó. Így módon habár fokozatosan

is, de az egész vidék termelési viszonyai előnyösen megváltoztathatók lennének s a vetőmag szükséglet beszerzésével is mellőzhető lenne a közvetítő kereskedelem.

Természetes itt is állandó felügyelet, ellenőrzés és tanácsadás szükséges, hogy okszerűtlen gazdálkodás mellett a megfelelő mag el ne korcsosodjék.

Jól tudom, hogy ez állandó ellenőrzés nem csak kitartó munkát, de nagyobb munkaerőt is igényel, mint a milyennel a kirendeltség rendelkezik s így az adott helyzetet figyelembe véve az előbb elmondottak nem foglalnak gáncsoló kritikát magukban, hisz készséggel elismerem, hogy a kirendeltség a legjobb akarattal és hazafias törekvéssel minden lehetőit elkövetett arra, hogy feladatának megfelelhessen, s ha ez mégis csak részben sikerült, nem a személyek lanyhaságai, hanem a megoldandó feladat óriási nehézségein, az idő rövidségén s rendelkezésre bocsátott eszközök fogyatékoságán mult.

És itt nem is a kirendeltség további megterhelését célozom, de azt hiszem, hogy az előbb jelzett felügylettel a gazdasági ismétlő iskolák vezetői lennének megbízhatók, a kiknek a végén is az a feladatuk, hogy a népet okszerű gazdálkodásra tanítsák. Jól tudom, hogy ez iskoláink még nincsenek kellően szervezve s eltekintve az egy két helyen működő önálló gazdasági ismétlő iskolától szakképzett vezetővel sem bírnak. Oda kell tehát hatni, hogy az állam az ismétlő iskoláztatás rendjét a szükségnek megfelelően szervezze. E tekintetben 1909-ben az akkori kormány törvényjavaslatot is terjesztett elő, melyet a képviselőház bizottságai letárgyaltak, de a közbejött politikai zavarok miatt a plénum nem foglalkozhatott vele s így törvénynyé sem válhatott. Addig is tehát míg e kérdés törvényhozásilag rendezve lesz, a ma is fennálló ismétlő iskolák vezetői részére a földműves iskoláknál a gazdasági időszakoknak megfelelő több, s így rövidebb egy-két hetes, tanfolyamok lennének szervezendők, hol e vezetők a feltétlen szükséges tudnivalókban kiképzést nyernének s kellő szakértelemmel vezethetnék be a gondjaikra bízott ifjúságot a gazdasági ismeretek birodalmába, s vezethetnék nagyobb tudásukkal a gazda közönséget.

Az így kiképzett tanítók ebbeli működését szintén azon földműves iskolákra kellene bízni, hol kiképeztetésüket nyerték, hogy

ezáltal az ellenőrzés és felügyelet is szakértő kezekben maradjon. Megvallom, hogy e gondolat a Tordán működő Szabó József féle földmives iskola áldásos működésének szemléleténél fogamzott meg agyamban. A halhatatlan emlékü alapító szobrát tegnap koszorúztuk meg. Hálánkat azonban e koszoru csak jelképezi. Az igazi elismerést a kibocsátott tanulók munkálkodása adja meg, kik hivatásuk fontosságától áthatott vezetőik utmutatása mellett megismerik és megszeretik a földet, mely az ő hazájuknak egy darabja, s mely a szakértelmes odaadó munkát ezerszeresen fizeti vissza.

De nemcsak a növendékek válnak oktatóivá gazdátarsaikkak, hanem maga az intézet az érdeklődő közönséggel állandó összeköttetésben állni igyekszik minden lehető elkövetve arra, hogy ezzel a helyes gazdálkodás módját megismertesse, s az e téren való haladás újabb vívmányait közkinccsre tegye. Szóval az iskola, a melyre büszkén és a legnagyobb várakozással tekinhetünk, a melynek ugy a tanári karáról, mint a székelv kirendeltség, mint felügyelő hatóságról is a legnagyobb elismerés hangján szólhatunk.

Ipari és kereskedelmi fejlődésünkről keveset mondhatok. Torda városának hajdan virágzó kisiparát nem: a helyi viszonyok fejlesztették vissza. A technika bámulatra méltó vívmányai mindenütt szűkebb térre szorítják az inkább emberi erőre támaszkodó kisipart.

Kereskedelmünket azonban a közlekedésügyi politika vezetőinek rövidlátásu mostohasága tette lönkre s ez akadályozza meg Tordának és vidékének fejlődését, noha épp nemzetiségi szempontból alig van hazánknak városa, melynek fontosabb feladat jutott volna a román-ság közébe beékelt Tordáénál. Végzetes hiba, sőt megbocsáthatatlan bűn volt, hogy Tordát a vasuti fővonal elkerülte, miáltal kiesett a kereskedelmi forgalomból. Ennek hátrányait alig lesz képes ellensúlyozni a most épülő Torda-Topánfalva - Abrubányai h. é. v. mely ha össze-is köti a havasi vidéket Tordával de épp, mert csak szárnyvonalhoz csatlakozik sem az összeköttött vidéknek, sem magának Tordának nem biztosíthatja azon gazdasági előnyöket, melyeket attól máskülönbén elvárhatnánk.

Óhajtandó lenne s hogy az államvasutak kettősvágányának kiépítése alkalmával, melyre a fokozódó forgalom rövid időn belül amugy is rákényszeríti az államot, a Kolozsvár— tordai közvetlen összeköttetés eszméje is megvalósuljon s ennek folytatásakép Aranyosgyéres egye-

nes vonalban Maroskecévei összekötve necsak Torda jogos igényeit elégítse ki, hanem Maros-Vásárhely, s az egész Székelyföld közvetlenebb és rövidebb összeköttetésbe jusson a fővárossal.

T. Közgyűlés! Ezekben kívántam vármegyénk kulturális és gazdasági viszonyait ismertetni, s ezáltal a reám bízott feladatnak megfelelni. Jól tudom, hogy felületes munkát végeztem, hiszen terem szűk volta nem engedte meg, hogy szélesebb körben mozoghassak, s így meg kellett elégednem azzal, hogy csak mozaikszerűen, főbb vonásokban mutassak rá a viszonyokra, melyeknek tárgyalásánál főképp az vezérelt, hogy rámutassak arra a mélyreható különbségre, a vármegyénk magyar és román fajú közönségénél, mely mint minden más téren ugy ezen is mutatkozik.

A nemzetiségi kérdést egyik szorgalmas kutatója Barna Endre egyik felolvasásában az erdélyi román falvak állapotát olyannak vázolta, melyben a köznép vallásos meggyőződése által is sarkalva, minden jót az Isten kegyelmére, s minden veszedelmet ennek bosszuálló haragjára vezet vissza. Egyedüli célja tehát, hogy Isten áldását kiérdemelje, s ennek sujtoló haragját magáról eltávolítsa, esetleg bosszuvágyának kielégítésére naiv akarata szerint irányítsa. S mivel azt hiszi, hogy Istenéhez csak annak földi szolgája a papok által fohászkodhatik sikerrel, a papságban látja egyedüli támaszát. Ha munkához fog, vagy valami veszedelemtől retteg, papja szerzi meg neki Istennek segédelmét, ha ő maga, családja, vagy igavonó barmai betegek ez imádkozik gyógyulásért, s ha sérelmet szenvedett, ez idézi ellenfelére a bosszuálló istenség s nem egyszer a rossz-szellemek haragját.

Főlösléggé válik tehát szemében a közigazgatás gyámködása, a bíróság igazmondása, az orvos tanácsa, s minden mit ember nyújthat és így nyer minden téren vezető szerepet a papság, mely legtöbb helyt még ma is a tudatlan nép babonás hitének felhasználásával és erősbitésével tartja fenn tekintélyét s teremt magának a leimádkozással és ráolvasással, az ördögűzéssel és rossz szellemek harcba hívásával meg nem engedett, de busás jövedelmet.

Hogy ily körülmények között a tudatlan butaság nem oszolhatik el, hisz ezt ép azok melengetik, kiknek hivatása lenne világot gyujtani — természetes.

Nyugodt lelkiismerettel mondhatom, hogy vármegyénkben a hely-

zet nem ilyen sötét. A lelkészek nagy része hivatásának magaslatán áll, különösen az újabb nemzedék lelkesedéssel teljesíti feladatait.

Ez azonban nem azt jelenti, hogy veszélyes tünetek ne mutatkoznának.

A románság köréből kialakuló középosztály, melyre a nép vezetésénél, a amint már jeleztem, oly nagy feladat hárul, valljuk meg nagyrészt a mi hibánkból, a magyar középosztály körében kedvező fogadtatásban nem részesülve elhelyezkedni sem tud. Ettől elkülönítve tehát szívében bizonyos el nem oltható keserőséggel szervezkedik. S midőn saját fájának úgy kulturális, mint gazdasági téren való elmaradottságát látja önkénytelenül felmerül lelkében a gondolat, hogy e faj, mely az övé is, mesterségesen lett elnyomva, és hivatást érez magában, hogy ezt segíthesse. És a nép, mely ép elmaradottságánál fogva vezetőket keres, gondolkodás nélkül követi azokat, akik az ő köréből emelkedtek ki, a kikben tehát teljes odaadással megbizik.

Fogékony lelkében meggyökerezik a tudat, hogy ő e földön, mely pedig az ő hazája is, csak az elnyomott szolga szerepét tölti be, kinek a közigazgatás nem gondozó jóakarója, de szívtelen zsarnoka az államhatalom nem védelmezője, de büntető Ura. S mivel mindezek hatalmában a magyar államnak és a magyarságnak felette álló hatalmát érezi, bizalmatlanná válik a magyarság iránt s önként dobja magát azok kezébe, kikben felszabadító apostolait tiszteli. És itt fejlődik ki egyrészt a gyűlölet, amely ellenségek gyanánt állítja egymással szembe a honpolgárokat s azon egyenetlen küzdelem, melyet e vidékeken a magyar középosztály a román középosztály ellen kénytelen folytatni. Mert a román középosztály az érzelmi közösségbe kapcsolt román nép felett kizárólagos uralmat gyakorol, ami oly kedvező helyzetet teremt számára, melyet a magyar középosztály ellen-súlyozni nem képes.

De más szempontból is káros a helyzet. Minden kizárólagosság elnyomatásra vezet s mivel minden küzdelem homlokterében az előre haladni vágyó és saját boldogulását kereső ember áll a teljes bizalommal körülvett apostolokból válnak legkönnyebben a nép elnyomói és zsarnokai. Így alakul ki napról-napra legtöbbször saját fájának romjain az új és erős román középosztály, mely nemcsak belső meggyőződése által sarkalva ellensége mindennek, ami a magyarsággal és a magyar állam eszméivel összeköttetésben áll, de sa-

ját érdekében is minden oly törekvésnek ellene szegül, ami a román-ságot a magyarsággal érzelmi közösségbe hozhatná.

Nem kell ennek igazolása céljából egyébre rámutatni, mint arra az elkeseredett küzdelemre, mely a magyar nyelvnek az elemi iskolákban való tanítása ellen lezajlott és lankadatlan erővel foly ma is, minek bizonyítéka, hogy vármegyénk 112 felekezeti iskolájában a magyarul tudó tanulók száma 1906-tól máig csak 20%-al emelkedett, dacára annak, hogy ez iskolák nagyrésze államsegélyt élvez.

Vagy rámutathatok arra az akcióra, melyet vármegyénk köz-igazgatási bizottsága ezelőtt körülbelül 7 évvel, azzal a szándékkal indított meg, hogy a havasi románság anyagi helyzetét előmozdítsa.

Bizottságot küldött ki, melynek feladata volt a viszonyoknak a helyszínen való tanulmányozása, s a szükségesnek látszó legsürgősebb teendőknek, közvetlenül az érdekelt néprétegekkel érintkezés által való megállapítása. De bár a bizottság első sorban a legelő területek szaporítását és feljavítását vette fel programjába, azzal a kérdéssel kívánt tehát legbehatóbban foglalkozni, mely kérdés kedvező eldöntése képezi e havasi lakosságnak egyetlen vágyát, a kiküldött bizottság csakis a hivatalos tekintélyvel berendelt előjárósági tagokkal érintkezhetett, mert a közvetlenül érdekelt lakosság, amelynek pedig állandó sérelmét képezi e kérdés rendezetlensége, vezetőinek tanácsára távol tartotta magát az egész mozgalmától.

Ugy látszik a vezetőknek az volt a felfogása, hogy inkább nem kell segítség, semhogy ezt a magyar hatóságok és magyar urak adják, a köznép pedig bizalmatlansággal fogadta az egész akciót, a melytől ép ezért sorsának javulását sem várta.

E nem elszigetelt és nem kivélt képező példák tanítanak arra, hogy ha célzt akarunk érni, arra kell törekednünk, hogy megtaláljuk azt az utat, melyen a különböző népfajokat érzelmi közösségben egymáshoz közelebb hozhatjuk, s a kölcsönös bizalmat megteremthetjük.

Erre pedig első lépés kell legyen, a kulturának, mely e földön csak magyar lehet, az idegen népfajok közt való fokozottabb terjesztése, hogy e kultúra összefoglaló ereje érzelmi közösségben kapcsoljon össze minden állampolgárt, legyen az bár idegen anyanyelvű is.

Éreztetni kell gazdasági téren is az államnak gondozó és segítő erejét mindenkivel szemben, hogy az idegen népfajokat saját egyéni előrehaladásuk győzze meg arról, hogy boldogulásukat csakis

e hazában, s csakis a kölcsönös bizalom által megaranyozott munkában találhatják meg.

Meg kell szüntetni, az egyének között kirívóan fennálló ellentétet, hogy ez ellentétek faji szervezkedés indokául és alapjául ne szolgálhassanak s a bizalmatlanságnak és gyűlölség szításának gyújtóanyagául felhasználhatók ne legyenek.

Mert ha az így reménylett bizalom megszilárdul, ha nem ellenségek gyanánt egymással harcba állva, de testvérek gyanánt karöltött munkában dolgozva haladunk előre, csak akkor beszélhetünk arról, hogy a magyar állameszmének és a magyarságnak e magyar hazában nincsenek ellenségei. S ha kizárjuk annak még lehetőségét is, hogy a magyarság elleni ellenséges áramlatok tarthassák fogva és vezethessék az idegen fajú és anyanyelvű állampolgárok egy részét, csak akkor mondhatjuk el nyugodtan, hogy a magyarságot a legerősebben fenyegető veszélyt sikerült elhárítanunk.

Uj gondolat ez tisztelt Közgyűlés, melynek e társaságban még nem akadt szószólója, s mely lehet, hogy első tekintetre úgy tűnik fel, mintha kitűzött céljainkat nemcsak hogy nem fedné, de azzal ellentétben állana.

Ép ezért nem is teszek javaslatot, de erős meggyőződéseim által sugallva, kimondtam a szót, mely ha legalább akkora visszhangot talál, hogy érdemesnek tartják erről gondolkozni, akkor érdemes is volt ezt kimondani.

Deák Lajos elnök: Méltóztattak meghallgatni illusztris munkatársunk tanulmányát, melynek minden része közlelről érdekel minket, mert hiszen idevaló utazásunk főcélja éppen az volt, hogy az itteni vidék viszonyairól kellő tájékozást nyerjünk és hogy megismerkedjünk azon óhajításokkal, amelyek a viszonyok megjavítása érdekében az idevaló kebleket áthatják.

A rendelkezésünkre álló szűkebb keretekben teljesen megfelelő felvilágosításokat nyertünk. Az egyesek feladata már most, hogy dolgozzanak azon eszmék felett, amelyek elhangzottak itten s a melyek közül különösen a legutolsó igen életbevágó fontossággal érdekli erdélyi hazarészünk magyarságát. Értem t. i. a nemzetiségi kérdésben való állásfoglalásunk eszméjét, bár itt, e társaság kebelében, amit t. előadó tagtársunk kifejtett, nem új gondolat sok ember keblében. Mert hiszen vannak sokan, akik keresik s meg is találják idegen

anyanyelvű polgártársainkkal a békés, testvéries, de mindemellett magyar állameszme magasztos gondolatában sarkaló, együttélés, közös munkásság lehetőségeit. Nem habozok egy pillanatig sem kifejezést adni annak, hogy az én politikám a magyar kultúra terjesztésében hosszú csaknem négy évtizeden keresztül mindig arra irányult, hogy nemzetiségi testvéreinkkel a barátságot, jó viszonyt fenntartsuk. És bátran, dicsekvés nélkül mondom, mert csak az igazságot szólok, ez sikerült is nekem.

Tehát nem új gondolat ez sokunk lelkében és eljárásában, de helyes volt, hogy felemlítette az igen tisztelt előadó. Indítványozom, hogy a tanulságos előadásért hálás, meleg köszönetét nyilvánítsa a közgyűlés. Óhajtom, hogy a t. előadó tagtársunk közügyi munkásságát Isten áldja, vezesse előre és társaságunk kebelében szintén egyik előkelő munkatársunk legyen továbbra is.

7. A közgyűlés az elnök javaslata értelemében határoz.

X.

Bálint Lajos áll. ig. tanító „A nemzetiségi vidéken élő magyar gyermekek védelme és nevelése” címen tart előadást, amint következik:

Mélyen tisztelt Szövetségi Közgyűlés!

Előre kijelentem, hogy nem fogom sokáig a közgyűlés b. türelmét igénybe venni. Előrehaladott lévén az idő, tulságosan sok idő nem áll rendelkezésemre, de meg aztán abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy tárgyam önmagát magyarázza meg és a címről magáról is tájékozódást szerezhetünk. Azonban, bár előadásomnak indítványszerű jellege van, kötelességemnek tartom néhány szóval a kérdés fontosságát jellemezni.

Aki csak egy kissé foglalkozik behatóbban Erdély nemzetiség, viszonyaival, őszinte bámulatot érez, hogy a rendkívül kedvezőtlen számarányokban elhelyezett magyarság mily szívós és teljességgel nem eredménytelen küzdelmet fejt ki nyelvének, fájának fentartásáért. Csak egy futólagos pillantást kell vessünk Erdélynek nemzetiségi szempontból elkészített graphikai térképére, rögtön föl kell fedeznünk a

kedvezőtlen helyzetet, de az előttünk álló tarka képet nem szabad teljesen sötét szemüvegen nézni, de meg kell vizsgálni kedvező oldaláról, föl kell fedoznunk ebben a magyar faj terjeszkedő képességét is. Az erősebb magyar központokból kiinduló apróbb nyelvszigetek, az egyre vékonyodó olykor-olykor meg is szakadó nyelvercskék végződve a legelőretoltabb őrszemeken, az egész vonalon a legelszántabb küzdelem képét mutatja. Hogy a nagy idegen tömegek közé ékelődött magyarság küzdelme nem a magyarelem összeroppantásával végződik és a magyarság a környezet assimiláló erejével szemben diadalmasan állja meg helyét; azt a magyar nemzeti kultúra fölényének, a magyar faj szívósságának, ellenálló és terjeszkedő képességének tulajdoníthatjuk.

Azonban, hogy a magyar faj a legexponáltabb körülmények között is, a környezet ezernyi csábításaival szemben mindvégig sikerrel tarthassa meg pozícióját és hogy előbbemlitett nagy képességei el nem lankadó erővel támogatói lehessenek, sőt képessé tegyék arra, hogy a talajt kellőképpen előkészítve az újabb települések váljanak lehetővé: ezeket az előretolódott őrszemeket nem szabad sorsukra hagynunk; ezeket az idegenbe ékelte magyar családokat a magyar kultúra erejével szorosan a nemzet testéhez kell kapcsolnunk; éreztetnünk kell velük, hogy nincsenek magukra hagyatva; támogatnunk kell őket minden rendelkezésünkre álló eszközzel; erősíteniük kell nemzeti önértetükben; arra kell törekednünk folyton, hogy lelkükben el nem halványuló fénnel éljen az a büszke tudat, hogy ők az államalkotó magyar nemzet tagjai.

Ez a vezető értelmiség kötelessége. Különösen figyelmeztetnünk kell e kötelességére a közvetlen küzdelemtől távolabb élő értelmiséget, mert az exponált helyek intelligenciája jól ismeri a teendőket, hazafias lelkesedéssel teljesíti kötelességét és joggal várja, hogy működésében a háta mögött érezze az egész magyar nemzetet. A kisebb társadalmak a nagyarányu védekező, előretörekvő küzdelemnek egy közbeeső szervét kell képezzék és a folytonos támogatástól nyert önbizalmat kell a teljes tűzvonalban álló sorokba is átöntenőik.

Ezt a kötelességet lankadás nélkül teljesíteniök kell. Mert bár a nemzeti erőfölösleg kisugárzásának tekinthetjük a nemzetiségek közé beszórodott magyar családok egyrészét, a folytonos összeköttetés fenntartása nélkül nem képezik a magyarság térfoglalását, sőt

egyenesen a magyarság veszteségeivé válnak. Meglehetősen távol fajrokonait tömegétől, elszakadva kultúrájától a környezet beolvasztó hatása alatt a faji öntudat elhalványul, az ellenálló képesség lanyhul és hosszú idő eltelte után a felszívódásra alkalmasokká válnak. Szomorú tapasztalataink vannak a közelmúltból, amidőn is egy káros beolvadási folyamatot csak nagy erőfeszítésekkel lehetett megakadályozni és még kitartó, céltudatos munkásságra van szükség, hogy a folyamatnak ellenkező irányát biztosíthassuk. Az ilyen területeken kétszeresen szükséges az éberség, mert itt már a múlt hatása ellen is küzdeni kell.

A Bethleni Székely Társaság működésének színhelye egy éppen ilyen exponált terület. E járás a legsötétebb vármegye egyik legsötétebb helyén fekszik. Az egész járás területén csupán öt községben lakik tömegesebben a magyarság, tiszta magyar lakosságú község csak egy van. A járás többi községeiben a magyar elem csak apróbb nyelvzigeteket alkot, körülbelül 40—50 magyar család a román községekben elszórtan egyenként vagy másod-harmad magával éldegél. Vagyoni helyzetüket rózsásnak a legjobb akarattal sem lehet mondani. Állami iskolák szórványosan vannak, a magyar kultúrát terjesztő más jellegű iskola meg nincs. A magyar nemzeti kultúra áramlatának csak a legvégső hullámai jutnak el ide, anélkül, hogy főntemlitett 40—50 család ennek áldásos hatásait érezhetné. E kicsiny, szétszórt magyarság a legkritikusabb helyzetben van, segítségükre támogatásukra sietni nemzeti érdek.

Bárdy Géza főszolgabíró, a Bethleni Székely Társaság hazafias lelkületű elnöke mélyen átérezte ennek szükségességét és a Székely-Társaság elsőrendű céljának ismerte föl magyar családok fölkarolását. A Székely Társaság habozás nélkül tette magáévá elnöke intencióit és érintkezésbe lépve a főntemlitett magyar családokkal minden tekintetben módját kereste, hogy e családok és nemzetünk között a közösséget fõntartsa. Hogy mennyire idején volt Székely Társaságunk e hazafias akciója, élénkén igazolja azon körölmény, hogy e családok egy része már a nemzet testéről leszakadóban volt. Egy jellemző konkrét esetet hozok föl ennek illusztrálására. A községek lakóinak névjegyzékét átnézve egy, a járás szélén levő tiszta román község akóinak névsorában egy szép magyar nevet fedeztünk föl. Érdeklődve a do'og iránt a Székely Társaság utána nyomozott és kitünt,

hogy a név tulajdonosa tényleg magyar. Mintegy 20 évvel ezelőtt telepedett le a községbe. Minthogy a szomszédos községek is teljesen románok, emberünk pedig nem lévén tulságosan megáldva földi javakkal, ez idő alatt alig mozdult ki a falu határából: szokásai románosokká váltak és kezdte magát a románokhoz tartozónak tekinteni. Gyermekei alig hallottak magyar beszédet, román iskolába jártak, románul beszéltek, románoknak tartották magukat. Sőt az elkeresztelés lehetősége is megtörtént, dacára állami anyakönyvelésünknek.

És hogy az elszakadás folyamatának milyen állapotában volt ez ember, mutatja, hogy csak legnagyobb rábeszélés után, hosszas vonakodással egyezett bele abba, hogy gyermekeit a Székely Társaság gondozásba vegye, a saját költségén magyar iskolában taníttassa.

Székely Társaságunk az adott helyzetben úgy vélte feladatát legjobban megoldhatónak, hogy nemcsak magukat a családfőket igyekszik nemzeti önérzetükben megerősíteni, hanem kiterjeszti figyelmét azok gyermekeire is. A következmények azt igazolták, hogy nagyon helyes uton járt.

Anyagi helyzetét számbavéve évenként 12–13 majdnem eloláhosodott magyar gyermeket vett védőszárnyai alá. Ellátta őket ruhával, lakással, élelemmel és a bethleni állami iskolában iskoláztatta. Működésének eredménye az, hogy e 13 veszendő lélek, ki a gondozásba vétel előtt jóformán magyarul sem tudott, ma már magyarul gondolkodik, magyarul beszél, magyarul érez. Megtanulta az állami iskolában, hogy „Hazádnak rendületlenül légy hive, oh magyar!” és hazafias szívvvel éneklí, hogy „Isten áldd meg a magyart!”

És tette ezt a Székely Társaság minden külső hatás nélkül, támogatás reményének hiányában, csupán hazafias lelkesedésére, áldozatkészségére támaszkodva. És ez utóbbi erény éppenséggel nem lebecsülendő tudva azt, hogy Székely Társaságunk csekély létszámmal bír, alaptőkéje nincs, a társadalmi adó anélkül is magas.

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy társaságunk munkássága nem áll egyedül, elszigetelten. Éppen közvetlen közelünkben egy sokkal nagyobb erejű társaság működik hasonló irányban. Ez a gróf Bethlen Balázs főispán bölcs vezetése alatt álló Magyar Védő Egyesület. Ez az egyesület nemcsak Magyarláposon 18, Szelecskén 2, Oláhláposon 5, Kecsedén 18, Kisiklódón 2 = 45 ilyen viszonyok között levő magyar gyermek iskoláztatásáról gondoskodott, de az utóbbi időben

arra is talált módot, hogy társaságunkat e munkájáért évi 180 koronával segítse.

A Bethleni Székely Társaság munkája fontosságától áthatva, elért eredményeire támaszkodva munkásságának kiterjesztésére határozta el magát. A következő iskolai év folyamán az egész 40—50 család gyermekeit be akarja vonni védelmi munkásságának körébe s valamennyinek iskoláztatását határozta el. Sőt e kérdést annyira fontosnak tartja, hogy az ezirányú működés országos szervezését tartja kívánatosnak. Erre pedig legalkalmasabbnak tartja céljainál fogva a Székely Társaságok Szövetségét.

Ezért azzal bizott meg engem, hogy a Szövetség e nagygyűlésén a Bethleni Székely Társaság nevében a nemzetiségi vidéken élő gyermekek védelme és nevelésének szervezése érdekében indítványt terjesszek be. A Bethleni Székely Társaság nevében tehát fölhívom a Szövetség figyelmét e kérdésre és kérem, tegye az ügyet magáévá. Mondja ki, hogy a szervezést szükségesnek tartja, azt eszközli és a kivitellel az egyes társaságokat megbizza. A társaságok ezirányú működésének előmozdítására anyagi segélyről gondoskodik. Evégből megkeresi az erdélyrészi összes, a magyarországi nagyobb bankokat, az Emkét és az államkormányt évi segélyek folyósítása céljából és más uton is módját ejti az anyagi segélyezésnek. A névszerint fölemlített tényezőktől nemcsak reméljük, de el is várjuk a támogatást, mert az hazafias kötelességük.

Végül a következő határozati javaslatot van szerencsém betervezni:

Mondja ki a Székely Társaságok Szövetsége, hogy a nemzetiségi vidéken élő magyar gyermekek védelméről és magyar helyen való neveltetéséről gondoskodni kíván, azt saját kebelében országosan szervezi és a végrehajtással az egyes társaságokat bizza meg.

A társaságok ez irányú anyagi segélyezéséről gondoskodik. Rendes évi segélyek folyósítására felkéri az erdélyrészi összes és a magyarországi nagyobb bankokat, az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesületet nagyobb arányú támogatásra hívja föl és a szükséghez képest államsegélyt eszközöl ki. A saját hatáskörében mindent megtesz, hogy a társaságok ez irányú munkásságukat aka-

dálytalanul végezhessek. A gyermekek élelmezéséről más uton kíván gondoskodni.

Deák Lajos elnök: Az előadásból méltóztattak meggyőződni, hogy a Bethleni Székely Társaság üdvözlirányu, eredményes gyakorlati munkásságot fejtett ki e fontos ügyben. Buzgó titkára utján most egy indítványt terjesztett a közgyűlés elé, amelynek ilyen módon néhez volna a keresztülvitele. De már maga az, hogy közgyűlésünk jegyzőkönyvébe véve magáévá teszi, súlyt fog adni ez indítványnak. Meg fogjuk kísérelni azt is, amit óhajtandónak tart, hogy t. i. a bankokat stb, felszólítjuk a közreműködésre. Azonban szomorú tapasztalatok bizonyítják, hogy ez a minimummal egyenlő. A mi szervezetünk is volt olyan szerencsés, hogy kapott ezuton pár fillért irodai cikkekre.

A fődolog itt is: *a magyar állam kötelessége az ő gyermekeiről minden lehetőség szerint gondoskodni.* Ha egyszer a figyelmét felhívják a kulturális hatóságok az ilyen jelenségekre, akkor feltétlen kötelessége az államnak, hogy ezeket a különben se nagy összegekre nemő segítségeket megadja. Ha ezt nem remélhetnők, akkor a mi küzdelmünk, fáradoalmunk igazán jórészt meddő maradna. A legkomolyabban fel fogjuk hívni az állam figyelmét, hogy — ha akár a Székely Társaságok, akár az illetékes tanügyi hatóságok ilyen irányu jelentést, kérést tesznek — a legnagyobb készséggel és melegséggel kezelje és támogassa az ügyet.

Vertán Endre dr. országgy. képviselő:

Tisztelt Közgyűlés!

Teljesen osztozom az elnök ur véleményében. Magam is azt hiszem, hogy az állam kötelessége ezeket a gyermekeket megmenteni a magyarság számára. Azonban mégis sikertelenül beszélünk mi itten, ha azt akarjuk megállapítani, hogy ez vagy az az akció kinek a kötelessége, ha mi itt is csak a hatásköröket állapítjuk meg és nem merünk belenyulni abba a hatáskörbe, amely elsősorban az államé.

Ha mi abban bizunk, hogy majd az állami hivatalok és szakkezegek rá fogják terelni az állam figyelmét ezekre a gyermekekre, akkor én merem állítani, hogy azok a gyermekek oláhok lesznek és oláhok maradnak. Ne azt nézzük tehát, hogy esetleg kinek a mulasztásából történt a hiba, hanem azt, hogy ez a hiba csakugyan fenn áll. Sokkal komolyabb a dolog, semhogy amellelt egyszerűen elsétálhatnánk.

A mi kötelességünk abban csucsosodik ki, hogy a Székely Társaságok az ilyen gyermekeket tartsák nyilván. Tegyenek jelentést, hogy hol vannak ilyenek. Azután részben saját erejükből nyujtsanak segítséget nekik, amennyiben pedig erre nem képesek, az államhoz forduljanak.

Én tehát megtoldom indítványomat azzal, hogy a *Székely Társaságok gondoskodjanak saját kebelükben, hogy a gyermekek nyilvántartása* által testet is ölthessen az eszme és azután akár társadalmi uton, akár az állam támogatása által a veszélyeztetett területek magyarságát megóvhassuk az elnemzetietlenedéstől.

Deák Lajos elnök: Bizonyos mértékben félre értette szavaimat az igen tisztelt felszólaló ur. Már előbb meleg elismerésemet fejeztem ki a Bethleni Székely Társaságnak ezen fontos javaslatáért. Hiszen már is végezzük részben ezt a dolgot. Én csak azt mondtam, hogy ha a magyar állam figyelmét jelentéseinkben felhívjuk ilyen esetekre: nyujtsa sürgősen a kért segílyt. Minden egyes Székely Társaságot meg fogunk keresni, jegyzőkönyvünk utján ez ügyben és fel is tesszük róluk, hogy ebben az irányban a legnagyobb buzgósággal üdvös munkát fognak végezni. Ha az eseteket hozzánk is bejelntik, mi is a legjobb tudásunk szerint meg fogjuk tenni a szükségesnek mutatkozó lépéseket minden egyes esetben.

Máthé József főtitkár: Én is hozzájárulok a képviselő ur javaslatához és csak még azzal kívánom megtoldani, hogy míg rájövünk arra, hogy ilyen gyermekek hol vannak, addig is a Bethleni Székely Társaság indítványát pártolólág mondja ki a közgyűlés, hogy felfolyamodik a kulturminiszterhez és kéri, hogy a bethleni iskola mellé egy egyszerű internátus létesíttessék, amelyben ezek a gyermekek otthonra és oltalomra találhatnak. Nem kerül sokba az egész. Mindössze néhány ágyról, egyszerű butorzatról és ruházatról van szó. Így hamarább meglehet talán a czélt közelíteni és azután a hasonló irányu munkásságot sikerrel folytathatjuk a többi Székely Társaság területén,

Deák Lajos elnök: Ezekkel a kiegészítésekkel, illetve felszólalásokban foglaltak figyelembe vételével a javaslat elfogadását határozatilág kimondom.

Ezzel kapcsolatban az elnök ismételten is meleg köszönetét nyilvánítja Bálint Lajosnak nemcsak mai előadásáért, hanem azon házafias

munkásságért is, amelyet példaadó buzgósággal fejt ki az elnemzeti-etlenedéssel fenyegetett vidéken.

10. A közgyűlés Bálint Lajos indítványát a hozzászólók javaslatával együtt elfogadja.

XI.

Elnök bejelenti, hogy a gyűlés folyama alatt a következő sürgönyüdvözetek érkeztek :

a) Nagyságos *Deák* Lajos kir. tanácsos Torda.

A Székely Társaságok Szövetségének ma megnyitott hatodik közgyűlése alkalmából hazafias meleg üdvözetemet küldve, őszintén kívánom, hogy a székely nép javára eddig is sok sikerrel folytatott áldásos munka és működése a jövőben is hasonló eredményekre járjon.

Gróf Serényi földmiv. miniszter.

b) Nagyságos *Deák* Lajos elnök Torda.

Mély sajnálatomra nem vehetvén részt, bár gondolatban veletek vagyok, kérlek elmaradásomat kimenteni s mindnyájatoknak mély tiszteletemet tolmácsolni. Ölel beteg barátod

(Bázna).

Haller János gróf főispán.

c) Székely kongresszus Torda.

Az elmúlt évben kitüntetésem alkalmából hozzám intézett kedves üdvözetüket megköszönve Isten áldását kérem magasztos működésükre.

(Tokaj).

Székely Károlyné Farkas Jolán.

a) Székely Társaságok nagygyűlésének Torda,

A Nagyikunsági Székely Társaság nevében hazafias szent lelkesedéssel üdvözlöm a nagygyűlést és Torda közönségét. Isten áldását kérve a székely-magyar ügy lelkes apostolainak, nemzeti ügyünk érdekében már eddig is kifejtett hasznos működésére.

(Karczag).

Simon Aladár elnök

e) Székely Társaságok elnöke Torda.

Akadályozva lévén a megjelenésben Isten áldását kérem működésükre.

(Csikszereda).

Fejér alispán.

f) Székely kongresszus Torda.

Működésükre Isten áldását kéri testvéri szeretettel

(Csikszereda)

Gegesi Kiss Ernő.

g) *Deák* Lajos Székely Szövetség elnöke Torda.

Székely testvéreink felvirágoztatására mai közgyűlésen hozott irányítást kísérelje Isten áldása. Lélekben köztetek.

(Székesfejervár).

Major István mérnök.

h) Székely Társaság elnöke Torda.

Akadályoztatásom miatt nem jöhöttem meg. Kérem Isten áldását hazafias működésükre.

(Csikszereda).

Ujfalussy polgármester.

i) Székely Társaságok Szövetsége Torda

A Székely Társaságok Szövetségének mai napon egybehívott nagygyűlését a Kassai Székely Társaság igaz szívből üdvözli és mindnőn legmesszebb menő támogatását maga részéről biztosítja, egyben kívánja, hogy ama hazafias eszmék, melyek a székelyek zászlóira vannak írva, az ő boldogulásukra és magyar hazánk javára mielőbb testet öltsenek.

Dr. Szentlélek elnök.

Rössler jegyző.

j) Nagyságos *Deák* Lajos kir. tanácsos elnök Torda.

Sajnálattal értesítelek, hogy sürgős halaszthatatlan ügyben Brassóba kell mennem s így a közgyűlésen nem vehetek részt. Üdvözlök igaz barátod

(Nagyszeben)

Zágoni Gábor kir. közjegyző

11. A közgyűlés az üdvözlőket köszönettel fogadja. A földmiv. miniszterhez pedig a következő köszönő sürgőnyt küldi:

Hálás és meleg köszönettel vettük Nagyméltóságodnak közgyűlésünkön való képviseltetését és különösen távirati szíves üdvözlését. Fogadja azért Nagyméltóságod tiszteletteljes ragaszkodásunknak, szeretetünknek kifejezését és kérjük kegyeskedjék hazafiascélu munkánkat, törekvéseinket továbbra is eddigi jóindulatával támogatni. Isten áldása legyen közéleti munkáján és személyén.

A Székely Szövetség közgyűléséből

Deák Lajos elnök.

XII.

Hints Sándor szövetségi pénztáros terjeszti be a Szövetség számadását és költségvetési javaslatát amint következik:

Tisztelt Közgyűlés!

A „Székely Társaságok Szövetsége” pénztárának 1910 aug. 23-tól 1911. aug. 22-ig való forgalmáról szóló *számadásomat*, valamint a jövő (közgyűlési) évi *költségvetési javaslatomat* a következőkben terjesztem elő:

SZÁMADÁS.

a) *Bevétel.*

1. Maradvány volt	683 K. 04 f.
2. Tagsági díjakból	170 „ — „
3. A földm. min. adománya	2000 „ — „
Összesen	2853 K. 04 f.

b) *Kiadás:*

1. Személyi	1139 K. 32 f.
2. Kiszállásokra	260 „ — „
3. Nyomtatványokra	412 „ 90 „
4. Posta és vegyes	226 „ 26 „
Összesen	2038 K. 48 f.

Egyenleg, mint maradvány 814 K. 56 f.

azaz nyolcszáztizennégy K. 56 fillér, mely összeg azonban csak ma

képvisel pénzbeli vagyont, mert ezen (polgári) év végéig úgy felhasználódik, hogy az 1912. évre alig marad.

Mint látható a tagsági díj befizetés olyan lanyhán folyik, hogy az előirányzatba fölve a (tagok általi) befizetésre köteles 500—550 koronának alig egy harmadrésze jött be, ugyannyira, hogyha az államsegélyt nem kapjuk vala, egy immár országos terjedtségű, hazafias lelkesedés által alakított nemzeti szent cél szolgálatában álló Szövetségünk (központi) vezetősége a legszükségesebb kiadásokat sem lett volna képes fedezni. Kérdezem, de nem várok reá (hangos) feleletet: vajjon nemzetiségeink egyesületeinél is így történik-e? . . . Azért hát kérdésem után csak egy kérést teszek: az érdekeltek a jövőben szíveskedjenek odahatni, hogy a (hátralékos és rendes) befizetések pontosan teljesíttessenek.

KÖLTSÉGVETÉSI JAVASLAT:

a) *Bevétel.*

1. Athozatal	— K. — f.
2. Tagsági díjakból	500 „ — „
3. A földm. min. adománya . .	2000 „ — „
Összesen .	2500 K. — f.

b) *Kiadás:*

1. Személyi	1250 K. — f.
2. Kiszállításokra	350 „ — „
3. Nyomtatványokra	500 „ — „
4. Posta és vegyes	300 „ — „
5. Tagsági-díj veszteség	100 „ — „
Összesen .	2500 K. — f.

E javaslatot előrelátással, a lehető legreálisabb alapon állítottam össze. A kiadások biztos felmerülésében — tapasztalatból mondom — nem is csalódom, s igen nagy öröömre szolgálna, ha a bevételek irányában is valósulnának — tagadhatatlanul — szerény reményseim . . .

Kérem számadásomnak tudomásul vételét és javaslatomnak elfogadását.

Hints Sándor
szövetségi pénztáros.

12. A közgyűlés a pénztáros számadását elfogadja, neki a felmentvényt megadja. A költségvetés fedezetének lehető biztosítására az elnökséget felkéri.

Deák Lajos elnök jelenti, hogy rendes időben egy indítvány adatott be a Kassai Székely Társaság által Kelemen József tag javaslatára, mely egy nagyobb székelycélú pénzalap gyűjtését sürgeti. Arra kértük az ügyeink iránt melegen rokonszenvező tagtársaságot, venné vissza az indítványát, minthogy ily pénzalap gyűjtését már egyszer, a Miskolczi Székely Társaság agitációjára a Székelyudvarhelyi Székely Társaság és a Budapesti Székely Egyesület közreműködésével tervbe vettük, de az előkészítő munkánál tovább nem jutottunk, minthogy a mi szervezetünk nem elég alkalmas ily akció keresztülvitelére.

Talán ha jobbak lesznek az emberek és ha elolvassák Horváth István naplóját, melyet elnöki beszédemben érintettem: másképpen fognak gondolkozni. A székely nemzeti alap gyűjtésének fonala nincsen elvágva Amint a titkári jelentésben méltóztattak hallani ezer-egynehány korona van Gálffy Ignác Miskolczi Székely Társasági elnöknel.

De ez csak egy csöpp tengernyi szükségletünkhöz képest.

Minthogy a Kassai Székely Társaság mégis ragaszkodik indítványa tárgyalásához, helyet adok a kívánságának és felkérem Gilinger János főreáliskolai tanár ur igen tisztelt barátunkat, a nevezett társaság képviselőjét, méltóztassék az indítványt előterjeszteni.

Gilinger János: Bár tudom indítványom sorsát, mégis felolvasom azt úgy, amint Kelemen József, a Kassai Székely Társaság titkára terjesztette volt be.

Mondja ki a Székely Társaságok Szövetsége, hogy szükségesnek tartja egy olyan nagyobbszabású, legalább is 50 millió korona alaptőkével rendelkező pénzintézet létesítését, amely működését nagyobb mértékben egyelőre az erdélyi megyékre terjesztené ki és a magyar birtokok megtartása, az elveszettek visszaszerzésén kívül a helyi viszonyoknak megfelelő olyan nagyobbszabású iparvállalatok létesítését vagy legalább is ilyenek létesítésének támogatását is működési körébe vonná, amely vállalatok a kivándorolni készülő magyarságnak kenyeret adnának és így azok itthonmaradását lehetővé tennék.

Tisztelt Közgyűlés! Ime az indítvány. Hogy mi nem fojduk ezt

a bankot megalapítani, az bizonyos, de kitérni előle mégsem lehet.

A telepítési politika kissé leszorult a magyar kormány programjáról s ugynevezett földhitelintézet jött létre.

Hiszem, hogy a Székely Társaságok érzelmét fejezem ki, ha mondom, hogy az erdélyrészi vidék a segélyezésre sokkal jobban rászorul, mint akármelyik más területe az országnak.

Nemzetiségeink mindenütt pusztán egyházi és társadalmi szervezkedéssel szembeszállnak, hódító erővel lépnek fel a magyarság ellen, amelynek támogatására pedig ott van még az állami hatalom is. Én ebben a magyarság akarateréjének sajátságos gyöngeségét vélemlátni. Mi társadalmi erőkkkel állunk szemben, a harcot csak társadalmi erőkkkel vívhatjuk meg. Csakis a magyar társadalom egyesített ereje mentheti meg a magyarságot abban a nagy küzdelemben amelyet kénytelenek vagyunk megvívni a velünk együttélő különböző népfajokkal.

Befejezem felszólalásomat azzal a kéréssel, szóljanak hozzá ehhez az indítványhoz, melynek nem vagyok a szerzője, melyet én pusztán azért adtam elő, mert itt vagyok. Magamévá tettem. A tisztelt közgyűlés bölcs belátára bízom, hogy indítványomról hogyan határoz.

Benedek Sándor közig. bíró a Székely Egyesület elnöke szól hozzá.

Ha jól értettem, ezen indítvány arra irányul, hogy alapíttassék 50 millió alaptőkével egy pénztézet, amely a székely érdekek szolgálatában álljon. Amint méltóztattak hallani az imént Ugron Gábor tagtársunk előadásából, ez az eszme nem új, ezzel már egy nagy hazai bank foglalkozik, De azért én semmi veszedelmet nem látok abban, ha a Kassai Székely Társassg indítványát elfogadjuk. (Helyeslés.)

Deák Lajos elnök: Határozatilag kimondom, hogy a Kassai Székely Társaság indítványát elvileg elfogadjuk, oda fogunk törekedni, hogy mikor majd arra a körülmények kedvezőbbek lesznek, annak megvalósítása érdekében lépések tétessenek. Egyben pedig indítványozom, hogy a Kassai Székely Társaságnak köszönetet mondjunk azért, hogy oly meleg érdeklődéssel foglalkozik a székely érdekekkel.

13. A közgyűlés az elnök javaslatát határozattá emeli, a Kassai Székely Társaságnak köszönetet szavaz.

Deák Lajos elnök: A programm szerint következik a tisztujtás. Én — amint annak ismételtén is kifejezést adtam — igen hosszú időközön át állottam a közügyeknek s azok sorában ennek az általunk e pillanatban képviselt szent ügynek is a szolgálatában. Minden hivalkodás és dicsekvés nélkül mondhatom, hogy csekély erőmhöz képest meghoztam az áldozatot anyagiakban meg lelki munkában, meg tetemes időnek feláldozásában és abban, hogy a magam családi és egyéni érdekeit számtalanszor elmellőzve, a közdolgoknak szenteltem erőm javát. De mindennek megvan a határa. Reám is eljöttek azok a napok, amelyek sokkal közelebb vannak az alkonyathoz, mint a deleléshez.

Ne vegyék rossz néven tehát, hogy most is — mint minden választáskor kénytelen voltam megtenni e kijelentést, mert mindannyiszor az én akaratom ellenére méltóztattak idehelyezni, ahová sokkal több erővel és idővel rendelkező egyénre volna szükség, mint az én gyenge tehetségem.

Reám nézve is jobb lesz, ha most fogok eltávozni, mint akkor amikor majd azt mondanák, hogy: jó volna, ha az öreg ur is már elmenne. Kérem ezért a kandidáló bizottságot, hogy ezen esetben méltóztassék egészen eltekinteni az én csekély személyemtől, aki csak mint közkatona óhajtom tovább szolgálni ezen szent ügyet.

Többi tisztársaim nevében is hálás köszönetet mondok támogatásukért. Egyben kérem, hogy addig, amíg a kandidálás meg fog történni, korelnőknek kérjük fel *Benedek* Sándor közigazgatási bíró igen tisztelt tagtársunkat. (Hosszantartó lelkes éljenzés. Éljen *Deák* Lajos! Nem választunk mást! Éljen *Deák*!)

Benedek Sándor közig. bíró, a Budapesten székelő Székely Egyesület elnöke elfoglalja az elnöki széket és bejelenti, hogy az elnöksége alatt kiküldött kandidáló bizottság a személyi és közérdeket behatóan mérlegelve megállapodott a Szövetség tisztviselők személyében.

Elnökké ismételtén *Deák* Lajos kir. tanácsos, tanfelügyelőt jelölte. (Hosszantartó taps és éljenzés. Éljen *Deák*.) Alelnöknek ajánlja Székely Ferenc felmérési felügyelőt, a Debreczeni Székely Társaság ügyvezető elnökét, K. Nagy Lajos főszolgabírót, a Szamosujvári Székely Társaság elnökét; László Gyula marosvásárhelyi keresk. és

iparkamarai másodtitkárt, a Marosvásárhelyi Székely Társaság tb. tagját; dr. Ugron Gábor nyug. főispánt Maros-Vásárhely és Dózsa Ferenc kir. törvényszéki bírót, a Tordai Székely Társaság elnökét. (Helyes! Elfogadjuk!)

Főtitkárnak ajánlja: Máthé József maros-vásárhelyi áll. isk. igazgatót, a Szövetség eddigi főtitkárát; a Marosvásárhelyi Székely Társaság tb. tagját; másodtitkárnak Szentgyörgyi Dénes áll. isk. igazgatót; ellenőröknek: Biró András maros-vásárhelyi ref. lelkész és Deseő Kálmán Máv. titkárt, a Debreceni Székely Társaság tagját; gazdának Székely Dénes maros-vásárhelyi nagyiparost. (Helyes! Elfogadjuk! Tartós éljenzés!)

Korelnök: A közhangulatból ítélve megállapítom, hogy a közgyűlés elfogadja a kandidáló bizottság javaslatát.

14. Ezennel tehát határozatilag kimondom, hogy a közgyűlés az ajánlott lelkes, munkás tagtársakat a megjelölt szövetségi tisztii állásokra újabb 3 évre egyhangu lelkesedéssel megválasztja.

Folytatólag a következő üdvözlő szavakat intézi az újból megválasztott és a terembe visszaérkezett elnökhöz.

Van szerencsém Nagyságoddal közölni, hogy a Székely Társaságok Szövetsége közgyűlése egyhangu lelkesedéssel ismételten elnökké választotta. Én jól tudom, hogy az elnöki állás terhes. Azt is tudom, hogy már hosszú idő óta méltóztatik működni a Székely Társaságok érdekében. Fáradtságot azonban — azt hiszem — nem érezhet, mert mindnyájan látjuk, hogy Isten oly egészséggel áldotta meg, hogy reméljük, miszerint a közügyi munkásságban eltöltött csaknem 40 esztendő nemcsak 50-re, de még többre is kikerekedik. Az elnöki állás — jól tudom — sok teherrel és igen sok kellemetlenséggel is jár. Itt azonban eszembe jut Pulszky Ferenc, aki abban az időben, amikor a lapok az Akadémiát nagyon támadták és az akadémikusok nagyon haragudtak emiatt, egy mesét mondott, amely ezen közmondásban végződött: A kutya ugyan ugat, de azért a karaván halad!

Én azt hiszem, hogy azok az apró tüszurások, amiket rajtad ejtettek, paralizálva vannak a mi nagy szeretetünkkel. Nem áll az amit az előbb mondottál, hogy mindennek van határa, mert ime a

mi szeretetünknek, tiszteletünknek, irántad való ragaszkodásunknak határ nincsen! (Hosszantartó zajos éljenzés.)

Deák Lajos elnök: Tisztelt Közgyűlés! Megengednek, ha e pillanatban a meghatottság hangja rezdül meg ajkamon. Jól tudják a hozzám legközelebb álló tisztelt barátaim, hogy egész határozottan kijelentettem, miszerint már nem érzem magamat képesnek arra, hogy továbbra is azt a szolgálatot tehessem az ügynek, amelyet hasznosnak, üdvösnek, célravezetőnek vélek és követelek meg abból a szempontból, hogy ezt a hatalmas nagygyerkölcsi testületet kellő erővel, tudással és sikerrel tudjam tovább vezetni. Ám az uraknak és az én mélyen tisztelt kedves barátaimnak az a nagy szeretete, amelyet kegyesek voltak irántam mutatni, levett a lábamról. (Viharos éljenzés!)

Átéreztem azt, hogy most e pillanatban még nem tudtak közmegnyugvásra találni maguknak alkalmas egyént, akiben osztatlan bizalmuk legyen, habár számosan vannak itt sokkal jobbak, derekabak, mint a milyen én vagyok.

Hát én egy rövid időre, a következő idők egy darabkájára meghajlok óhajtásuk és kívánságuk előtt. De egyre szeretettel, bizalommal kérem azokat, akik ismét ideállítanak engem, hogy méltóztassanak ezután támogatni is nemcsak amikor választani kell, hanem minden körülmények között, minden méltatlan megtámadtatás között is. És különösen avval, hogy elmenvén otthonunkba, ne feleledkezzenek el azon nagy feladatokról, amelyeknek megoldására vagy legalább is megközelítésére mi itt vállalkoztunk. Mert hiszen feladatunknak azzal, hogy a közgyűlést megtartottuk, nem szabad véget érnie. Egyik közgyűléstől a másikig nagyon sokat kell tennünk. Teljes őszinteséggel méltóztassanak maguk között megtárgyalni a tennivalókat, mert mi nem térünk ki egyetlen egy gyakorlatias irányu óhajtás, figyelmeztetés elől sem. Örömmel ragadjuk meg az alkalmat, és igyekezzünk a kapcsolatot megtartani azon tényezők közt, amelyek együttvéve vihetik sikerre ügyünket.

Köszönöm ismételten a magam és valamennyi tisztársam nevében is a megtisztelő bizalmat.

XV.

Deák Lajos az elnöki széket elfoglalva jelenti, hogy Sz. Szakács Péter tagtárs kért szót.

Szakáts Péter : Igen tisztelt Közgyűlés ! Aki az országot nemcsak a térképről ismeri, hanem alkalma volt arra, hogy nemcsak ebben a szűkebb hazarészben forduljon meg, hanem a Nagy Alföld különböző városaiban is, vagy a Felföldön és a Dunán túl : mindenütt találkozhatott a székelységnek kebeléből nem kiszakadt, hanem tisztán szolgálatra odatelepedett lelkes fiaival. Vannak, akik részint a magyar kultúra hirdetői, részint pedig közgazdasági téren teljesítenek jeles szolgálatokat, vagy még nagyobb számban a közigazgatás és igazságszolgáltatás terén működnek nagy sikerrel. Ha csupán magát az erdélyi országrész tekintjük, azt látjuk, hogy az erdélyi intelligenciának 40%-át a székelység szolgáltatja. Ha tekintjük az ország fővárosát, végigmegyünk a hivatalos listákon, azt tapasztaljuk, hogy ott is a székelység számtalan tagjával találkozunk nem alárendelt, hanem legfőbbnyire vezető állásokban.

Én azt hiszem, hogy e nagy gyűlésnek a székelység azon fiait is meg kell tisztelnie, akik nem a szűkebb hazában élnek, hanem az ország fővárosában. Ebben a gyűlésben jelen van egy illusztris férfiú, akire mindannyian büszkék vagyunk, aki egy nagy székely család sarja és ivadéka, akit Benedek Sándor őrméltósága személyében van szerencsénk tisztelni Megérdemli őrméltósága, hogy a közgyűlés külön is figyelmére méltassa, más részt, hogy igen diszes állásra avassa be.

Indítványozom, hogy őrméltóságát diszelnökké válassza meg a Közgyűlés. (Általános élénk tetszés és éljenzés.)

Deák Lajos elnök : Az általános lelkes hangulatból azt látom, hogy méltóztatnak elfogadni egyhangulag az indítványt és így a magam legmelegebb üdvözlétének hozzácsatolásával és azon kéréssel, hogy egyesületünknek igen sokáig szolgáljon dicsőre, dicsőségére Benedek Sándor őrméltóságának diszelnökké történt megválasztását határozatként kimondom. (Általános éljenzés)

15. A közgyűlés az elnök javastata értelmében határoz.

Benedek Sándor : Hálásan köszönöm a megtiszteltetést ; nem azért, mintha azt hinném, hogy munka az ilyenfajta tiszteletbeli állással nem jár. Én a közpályán és a közéletben mindig olyan állásokat foglaltam el, ahol munkálkodni kellett. Szabolcsban születtem és

Debrecenben nevelkedtem. Két szál virágot hoztam magammal, egyik volt a magyar sovinizmus buzavirága, a másik a kötelesség érzete. Ha az isten élni enged, kötelességemnek fogom tartani, hogy ebben a pozícióban is elvégezzem a munkát a székelység dicsőségére. (Lelkes éljenzés.)

XVI.

Elnök: Tárgysorozat rendjén következik a jövő gyűlés helyének megállapítása.

Örömmel jelentem be, hogy Csikvármegye székvárosa, Csikszereda, barátságos atyafiságos szeretettel meghívta Szövetségünket, hogy a jövő alkalommal ott tartsa meg közgyűlését. Jóllehet a múlt évben Csikvármegye szélén voltunk, mégis akkor éppen Csikvármegye kulturális és gazdasági ismertetése maradt ki tárgysorozatunkból az akkori nehéz politikai viszonyok miatt. Ennélfogva értesíteni fogjuk Csikszereda városát, hogy meleg köszönettel fogadjuk meghívását és legközelebbi közgyűlésünket ott fogjuk megtartani.

16. Elfogadtatik s a közgyűlés előkészítésével az elnökség megbíztatik.

Tisztelt Közgyűlés!

Végére jutottunk már a közgyűlésnek, de mielőtt eltávoznánk, szíveskedjenek még egy pillanatig türelemmel lenni.

Első sorban igaz, meleg köszönetet kell mondanom Torda város közönségének azért a ritka, — sajnos — már már kiveszőben levő meleg közvetlenségért, ősi vendégszeretetért, mellyel minket keblükre öleltek. Nem tudunk egyebet mondani, mithogy Isten áldása legyen e városnak minden lakóján és adjon erőt a város fejlesztés nagy munkájában, hogy a város itt ezen a fontos ponton egy erővel teljes, messzevilágító, vonzó, hódító magyar nemzeti bástyává fejlődjék, melybe gyönyörűséggel tegye be lábát minden magyar és fájó szívvel távozzék innen.

Emlékezetünket tartsák meg szívükben, mi az Önökét magunkkal visszük örökre.

Köszönetet mondok azért a lelkes fáradozásért, mellyel az itteni Székely Társaság és annak főként lelkes elnöke *Dózsa Ferenc* kir. törvényszéki bíró és buzgó titkára *Gállos Aladár* gazd. tanár szíven viselte közgyűlésünk ügyét. Tartsák meg ezen hazafias buzgóságukat, de tartsák meg azt a munkásságot, mellyel feladatuk figyelemmel kísérni városuk, vármegyéjük kulturális mozzanatait, szükségleteit. Igyekezzenek mindenütt, ahol azt hazafias érzésük megsugja, hogy szükség van a beavatkozásra a célszerűnek mutatkozó lépéseket megtenni; a Székely Kirendeltséghez is mindig a legnagyobb bizalommal fordulhatunk és ha valamelyes gyakorlatilag kivihető kérdésben elnökségünket szíveskednek megkeresni. Mindenütt csak örömmel és készséggel igyekszünk, ha lehet valamit segíteni, — de igen sokszor önmaguk is egy kis áldozattal nagy jókat tehetnek.

Köszönetet mondok végre mindazoknak, akiket névszerint már nem tudok mind felsorolni.

Most, ha pap volnék, imára kulcsolnám kezemet és azt mondanám, hogy, akik velünk együttéreztek és akiknek szíve ezután is a miénkkel együtt fog dobogni: nőkön, férfiakon, gyermekeken — mert örömmel láttuk, hogy egynehány olyan is volt gyűlésünkön, ki már csecsemő korában szívja magába azt a szellemet, amely kivészóban van ugyan, de amelyre oly nagy szükség van — egyen-egyen Istennek szent áldása legyen! (Hosszan tartó zajos éljenzés közben a közgyűlés feloszlik)

Kmf.

Deák Lajos

kir. tanácsos, elnök.

Máthé József

főtítkar.

Hitelesítik :

Sz. Szakáts Péter

kiküldött közgyűlési tagok.

Biró András

Függelék.

Érkezés, fogadás.

Az Székely Társaságok Szövetségének 1911. év aug. 22-ére kitűzött VI. közgyűlését, aug. 21-én a fogadással járó szokatlanul meleg és emlékezetes ünnepségek előzték meg.

Aug. 21-én délben érkeztek a vendégek mindenfelől tömegesebben. Torda város közönsége lelkes tüntetéssel fogadta a székelyeket. A vasuti állomásnál sorfalat állva érdeklődött s mikor a városi zeneegylet zenekara elvégezte a Rákóczi-indulót, örömmel csatlakozott a város nevében szónokló *Boross* Elek városi h. polgármester főjegyzőhöz, aki mint az új honfoglalás apostolait köszöntötte a szövetségben tömörült honfiakat és kifejezte, hogy a városnak igazi örömnépe ez az alkalom, mikor hagyományos vendégszeretettel falai közt tisztelheti a derék székely testvéreket, kik az erdélyi magyarság boldogabb jövődjéért küzdenek.

Az üdvözlésre *Deák* Lajos elnök válaszolt és megatva mondott köszönetet azért, hogy Torda város közönsége oly nagy számban jelent meg a székelyek fogadására és őket oly szíves vendéglátással veszi körül. Biztosította a város lakosságát arról, hogy a történelmi hagyományokkal megszentelt városban a székely testvérek otthon érzik magukat. Lelkes éljenzés követte a szép szavakat, mely után hosszú kocsisorban vonult be a menet a fellobogozott városba s az elszállásoló bizottság mindenkit szállására vezetett.

A sóbánya megtekintése.

Délután 2 órakor a Tordai Székely Társaság agilis elnökének *Dózsa* Ferenc kir. törvényszéki bírónak és a társaság titkárának *Gállos* Aladár gazdasági iskolai tanárnak vezetésével a vendégek több kocsival kihajtottak a Sóbányához, ahol őket Vajna Miklós bányafőnök fogadta és kalauzolta végig a bányában. A vendégek a

legnagyobb gyönyörűséggel bámulták az érdekes beosztású sóbányát és annak többszörös aknavisszhangját. Különösen meglepte őket a bányának természeti fekvése, illetve az a különlegessége, hogy a sósziklák feletti termőföldben a legszebben virul a szőlő.

Szabó József siremlékének megkoszorúzása.

A Sóbánya megtekintése után a vendégek a Szabó József-féle gazdasági iskolát keresték fel s elragadtatással szemlélték ennek székelly stílusú új épületeit. Itt a vendégeket Gállos Aladár szakszerű felvilágosítással látta el és kalauzolta végig. A nagynevű alapító iránti kegyeletüket impozáns módon rótták le a vendégek. Az udvaron levő siremléket kegyeletes ünnepség keretében megkoszorúzták.

A siremléknél, mely egy ekét fogó ifjú munkást ábrázol, az iskola növendékei elénekelték a Hymnust. A közönség hangja is belevegyült a mélabus akkordokba. Már messze kapkodta és vitte a szél tovább a tordai hegyeken az ének végső akkordjait, mikor *Kóós Mihály* dr. miniszt. oszt. tanácsos, a székelly segélyakció hivatott vezetője, ezen iskola gondozója megszólalt.

Megilletődéssel üdvözölte a székelly testvéreket, kik e nagyjelentőségű gyűlés alkalmán először a gazdasági iskolához jöttek leróni kegyeletüket Szabó József néhai tordai polgár emléke iránt, aki megtakarított filléreit, a polgárgyermekek jövőjének biztosítására szánta és adta azért, hogy vele és általa okszerűbb gazdálkodás nagyobb hasznát élvezhesse Erdély magyarsága.

A pénz nem volt elég ez alapításhoz, de alapját képezte annak, hogy a m. kir. földmiv. minister az eszmét felkarolhassa s ide egy oly iskolát állítson, melynek jelszava a munka, értékét is annak a munkának becse adja meg, mely általa széles körökben terjed mezőgazdaságunk javára. Végül az iskolát a megjelenteknek jóindulatába ajánlotta.

Folytatólag a szót *Deák* Lajos kir. tanácsos, a Szövetség elnöke vette át, amint következik:

Tisztelt Közönség! Nem a halálban való elmulást, hanem az örökéletet hirdetem,

„Non omnis moriar” irta a római klasszikus, ami bibliai nyelven szólva azt teszi, hogy testem bár földé — lelkem az Egeké.

Szabó József, kinek emléksobrához elzarándokoltunk, míg élt,

Torda városának egyik egyszerű fia volt, halála után pedig fényt derített szülővárosára is

Igen, míg élt, olyan volt mint egy régimódi falusi iskolamester, a maga szürke igénytelenségében, akinek csak átható szemei és gondolkodó, el-elmerülő tekintete, arca mutatta, hogy azok közé tartozik, akik inkább önmagukban, mint kifelé élnek, akik természetes eszükkel, melyet önképzéssel csiszoltak ki, behatolnak az élet mélységeibe és onnan ismét felemelkednek az eszményi létnek fenséges régióiba,

Igen, ő valóban tanító-mester is volt, azok közé a tanítómesterek közé tartozott, akik méltán elmondhatják magukról, hogy „példát adtam nektek, hogy amint én cselekedtem, aképen cselekedjete ti is.”

Az egyszerű, szorgalmas polgár, aki veritékes munkával dolgozott és szerezte meg magának a kényelmes élethez szükséges anyagi eszközöket, melyekért az emberek ezrei tülekednek, hogy aztán maguknak zajos kedvteléseket, fényűzést, testet, lelket romboló élvezeteket szerezzenek; vagyonát az ő mélyen gondolkodó filozófiai elméjével, üztetve, hajtatra hazájának, nemzetének lángoló szeretete, hogy úgy mondjam szerelme által: a haza oltárára, a jövő Magyarországra erősítésére szánta és fordította,

Jól tudta, átérezte, hogy nemzetünk csak a kultura és gazdasági megerősödés útján biztosíthatja fennállását, uralkodását a jövő idők-e nézve is; azért jelentékeny vagyonát egy földmives iskolára hagyományozta, mert maga is iparos pályája után mint gazdálkodással foglalkozó látta, tapasztalta, hogy mily óriási szükség van a földmívelésnél, állattenyésztésnél magasabb értelmiséggel, modernebb képzettséggel bíró, erőteljes, munkás kezekre.

Hazánk, nemzetünk emelésére, — egy kis körben bár a gazdasági jóllét fokozására irányzott vágyai, törekvései, álmódosításai rövidebb idő alatt váltak valóra, mint azt ő gondolhatta, — mert a nagy célok gyors megvalósítására a másként tekintélyes hagyomány összege még jó ideig nem lett volna elegendő, de eszméjének, törekvésének erélyes és lelkes támogatói akadtak; az alapítvány bölcs igazgató tanácsa jó helyre fordult, mikor a székelyföldi kirendeltséget hívta segítségül, mert a székely kirendeltség céltudatos vezetője hamar belátta, hogy itten egy földmives iskola létesítésének mily nagy jelen-

tősege van. A magyar kormány figyelmét ideirányította, nagyobb segélyét kieszközölte és most már ime rövid pár év alatt egy nagyra hivatott ifju, életerős intézet működik sikeresen.

- Elköltözött nemes lélek, aki most itt szárnyalsz fölöttünk: változtasd meg a földön rendesen borongós, zárkózott jellegű arcodat és öltsd fel a megelégedésnek vidám, mosolygó ábrázatát, hogy eltávozásod után oly gyorsan megérted álmodnak valóságát, eszméidnek diadalát és azt, hogy ime eljöttünk messzi vidékekről siri emlékedet a Székely Társaságok Szövetségének nevében megkoszoruzni, nevedre áldást mondani és bizonyosságot tenni afelől, hogy az utókor mégsem épen olyan hálátlan, amilyennek sokan hirdetik és kívánni, hogy ezen már is életképesnek mutatkozó kis intézet hazafias szellemű, bölcs vezetés alatt mielőbb egy sokkal szélesebb körre kiható hatalmas intézetté fejlődjék, melyből értelmes, kitartó, munkára edzett karu, derék és hazájukat az alapítóhoz méltó módon szerető földművesek százai kerüljenek ki, Torda városa pedig gazdag legyen mindig hasonló fenkölt gondolkodásu, nemes lelkű polgárookban.

Szabó József, a Te emléked pedig legyen áldott mindörökké és tegyen bizonyosságot a felől, hogy testünk bár visszatér a föld porába ahonnan *vétetett*, de lelkünk — ha mi úgy akarjuk — halálunk után is áldásosan és termékenyítőleg munkálkodik hazánk és embertársaink javára időtlen időkig!

Azzal végzem, amivel kezdettem rövid megemlékezésemet, hogy itt e siremléknél nem a halálban való elmulást, hanem az örök életet hirdetem!

* * *

A közönség mély meghatottsággal hallgatta végig a lelkesen előadott beszédet.

Az ünnepélyt az intézet énekkara zárta be a Szózáttal.

Ezután a közönség megtekintette az intézet berendezését, termény és házipari kollekcióját s a látottak felett teljes megelégedését fejezve ki, a bányafürdő megtekintésére távozott.

A bányafürdőben.

A Szabó József féle gazdasági iskolától a vedégek a Bányafürdőbe hajtattak, mely fellobogózva és zöldággal diszitve már messziről kellemes képet nyújtott. A főbejárat felett ez a felírás fogadta

a vendégeket: „Isten hozta a Székely vendégeket!” A kocsiról le szállott vendégeket Kastaly Árpád fürdőigazgató rögtönzött beszéddel fogadta, melyre Deák Lajos elnök válaszolt és köszönetet mondott a szíves figyelemért. Ezután Benedek Lacika (Benedek Jenő adó-tárnok kis fia) lelkes tüzzel elszavalta a „Székely testvérekért” című verset. A szép szavakat kellemesen lepte meg a vendégeket, akiket Kastaly Árpád még egy-egy a város színeivel ellátott sóvirág csokorral is meglepett. Ezután Kastaly fürdőigazgató végigkalauzolta a vendégeket a Bányafürdőben és megmagyarázott itt mindent. Többen közülök meg is fürdöttek, majd pedig a vendéglőben uzsonnáztak. Estére hosszú kocsisorban a legkellemesebb emlékekkel eltelve hajtottak vissza a városba.

Vacsora a ligetben.

Este 8 órakor már zsufolásig megtelt a Liget hatalmas csarnoka, ahol a 400 terítékű közvacsorát adott a város a vendégek tiszteletére, melyen több nő is megjelent. Ez volt a tulajdonképpeni ismerkedési estély. A gazdag asztal mellett a vendégek a legkedélyesebben töltöték az időt s a jó hangulatot fokozták az elhangzott szép toasztok, valamint a Tordai Dalkör szép dalai is, melyek koronként felcsendültek és mindannyiszor orkánszerű tapsra ragadták a közönséget. A gyönyörű magyar nóták mély hatást tettek az idegenekre, nem győzték eléggé dicsérni az immár 40 éves szép multra visszatekintő Tordai Dalkör magas színvonalát, képzettségét és azt a precizitást, a mellyel az egyes dalokat előadja és színezi. Ki is jutott a tapsból a derék Dalkörnek.

A toasztok rendjén az első felköszöntőt dr. Szentkovits Aurél városi tisztí ügyész mondotta a város közönsége nevében a vendégekre, kiemelte beszédében azt, hogy a magyar nemzetnek csak egy ideálja lehet, a függetlenség és ennek vágyától eltelt lélekkel üdvözlí e város közönsége azokat, akik a magyar nemzet függetlenségének eszméjét hirdetni és ezért küzdeni jöttek falai közé. E város közönsége büszke arra, hogy azt a nagy, nemes munkát itt, a mi körünkben is végzik azok, kik erre hivatva vannak. Éppen ezért üdvözlí őket, munkájukra Isten áldását kéri, s kívánja, hogy az eszme szent zászlóját ne engedjék letiporni, hanem legyőzve a közönyt, nyerjenek diadalt és minél magasabbra emeljék a szent lobogót. Éljenek mindnyájan, míg a honnak éinek! Zúgó éljenzés követte a szép szavakat, mely

után megindult a toasztok árja és magasztos gondolatok találtak kifejezésre az egyes felköszöntőkben. Nagy tetszést váltott ki Benedek Sándor kir. közig. bíró toasztja, a melylyel Deák Lajos székely szövetségi elnököt köszöntötte fel. Neki lelkes működéséhez a legszebb sikert kívánva azon óhajtnak adott kifejezést, hogy hosszú boldog élet legyen osztályrésze. Általános, lelkes éljenzés követte e szavakat melyből kiérzett az a tisztelet, szeretet és nagyrabecsülés, mellyel Deák Lajos rokonszenves személye iránt viseltetik mindenki és a mellyel az ő erős magyar lelkének nemes tulajdonságait és példaadó munkásságát értékelik mindazok, akik ismerik az ő tevékenységét és akik a közügyekért való önzetlen munkásságot meg tudják becsülni.

Deák Lajos kir. tanácsos hálás köszönetet mondott toasztjában az iránta kifejezett elismerésért és nagyhatásu felköszöntőjében ismertette a székely társaságok multját és jelenét, valamint a Székely Szövetségnek nagy horderejű akcióját. Nagy, kitörő éljenzés követte azon szavait, a melyben Isten segedelmét kérte ahhoz a nagy munkához, a melyet rajongó szívvvel és lángoló lélekkel szent hivatásának ismer. Az eszme diadalára üritette poharát. Dr. Vertán Endre toasztjának vezérfonala az volt, hogy a magyarságot Erdélyben meg kell erősíteni, mert ez az egész Magyarországra kiterjedő nemzeti kérdés. A székelységet társadalmi erővel kell, megmenteni mert Erdély elvesztése az ország veszedelme. Helyesli a székely kirendeltség működését, s hangoztatta, hogy ennek minél intenzívebbnek kell lennie.

Rámutat a kirendeltség vezetőjének Koós Mihály miniszteri tanácsosnak közhasznú működésére s őt mint a munka emberét élteti. Szakáts Péter a marosvásárhelyi iparkamara titkára toasztjában arról elmélkedett, hogy mily nagy segítsége lehet a sajtó a székely akciónak, s ezért kérte, hogy az egyes organumok legyenek hazafias támogatói a Szövetség működésének, a mely a székelyfaj megerősítését célozza kulturális és közgazdasági alapokon. Örömmel látja, hogy Torda város közönsége mindig megértette a hívó szót, amely a nemzeti munkára toborozta a munkásokat és e városnak úgy férfi, mint nő lakossága mindig elől járt a hazafias munkában. A tordai szép asszonyokra és szép leányokra üritette poharát. Dr. Balázs András főesperes plebános a Tordai Székely Társaság nevében az ide sereglett

székely vendégekre, Deák elnök a messzi idegenekből ide sereglett vendégekre üritette poharát.

Frenetikus hatásu, gyönyörű toasztot tartott Lovassy Andor a vármegye költői lelkű alispánja. Hangoztatta, hogy a mikor e vármegye területén a magyarság ünnepet ül, meg kell szólalnia az alispánnak és ő ezt igaz örömmel teszi. Ő ugyan nem székely, azonban sem Vertán, sem Szenkovits nem az, mégis a székely kérdésben egyetértő lélekkel s igaz buzgósággal támogatják a Szövetség nemes akcióját. Ő a Benedek Sándor okos székely intelmét követi: Nem kell sokat beszélni, de dolgozni kell. Három melegszívű és lelkesen dolgozó székelyre üriti poharát s élteti Deák Lajos, Koós Mihály és Benedek Sándor barátait. Lelkes éljenzés követte a szép toasztot. Ezután általános figyelem mellett Benedek Elek a kiváló székely író szólalt fel s igaz örömeinek adott kifejezést, hogy ez alkalommal először Tordán lehet. Kiemelte, hogy a magyar íróknak össze kell tartaniok, mert nemes hivatásukat csak így teljesíthetik a magyarság érdekében. Ő már ugyan öregnek érzi magát, de azért az irodalom terén is legjobb igyekezetével dolgozik az ifjuságért. Boldogok azok, kik lelkileg mindig fiatalok maradnak, mint a milyen az ő Lovassy Andor írótársa és barátja. Az egészségére emelte poharát. Lovassy Andor nyomban szólásra emelkedve meghatva mondott köszönetet s visszaszállott az emlékezés szárnyain a múltba, a mikor mint fiatal írók 30 évvel ezelőtt Benedek Elekkel s néhány író társukkal Nagyváradon irodalmi társaságot alakítottak. Ennek a társaságnak illusztris tagja, igazi lelke volt Benedek Elek, akinek fényes tehetsége azóta folyton emelkedett s vezető csillaga volt a többi íróknak is. „Kérdezzék meg a gyermekeiket, hogy kicsoda Benedek Elek”. Bizonyára megfelelnek erre, feleletet adni ők a leghivatottabbak, mert igaz győnyörűséggel lelkesednek az ő munkáiért. A gyermekek nevében élteti Benedek Eleket, mint a magyar gyermek irodalom legelső poétáját. Dósa Ferenc a székely társaság elnöke a szövetségre illetve működésének szép sikerére emelte poharát. Igen hatásos volt a Tosa László kir. pénzügyigazgató toasztja is, aki Benedek Sándort éltette.

Este 1/2 10 órakor megkapó jelenetben volt része az asztaltársaságnak. Megérkeztek Bukarestből az oda szakadt magyarok küldöttei kb. 15-ön, feleségeikkel családtagjaikkal együtt, akiket kitörő éljenzés és hosszas óváció fogadott és akik könnyezve meghatva mondtak

köszönetet Torda város közönségének meleg vendégszeretetéért. Nevükben a társaság egyik tagja lelkes tüzes beszédet tartott s kifejezte azon óhaját, hogy a magyarországi testvérek legyenek olyan igaz magyarok, mint a milyenek ők odakinn idegen országban, mert ők megőrizték lelkünknek hazafias érzését és honszerelmét.

Kirándulások.

A Székely Társaságok Szövetségének nemcsak pusztán a majd nem hivatalos jellegűnek látszó közgyűlések megtartása levén a feladata, hanem egyben az országrész különböző vidékeiről egybesereglett és különböző foglalkozásu, állásu érdeklődőknek egymáshoz közelebbre hozása, társadalmi, üzleti stb. szempontokból és azonkívül a közgyűlés helyéhez közelebb eső érdekesebb, vonzóbb természeti szépségeknek egyes kiválóbb községeknek etnográfiai és gazdasági viszonyoknak és lehetőleg közvetlen a helyszínén is megismerése; a mit az immár évtized óta a helyi érdekeltségek által mindég kiváló sikerrel rendezett kirándulások útján történt. Ezen alkalommal is a Tordai Székely Társaság és a város vezetősége jelentős eredményű két kirándulást rendezett.

Tordahasadék.

Augusztus 23 án reggel jókedvű nagy társaság gyűlt egybe Torda város hatalmas főterén főként Debrecenből, Bukarestből és város Vásárhelyről való vendégek jelentkeztek nagy számmal, akikhez helyből is többen csatlakoztak és Lőrinczi Géza tanár vezetése alatt hosszú kocsisorral vonultak ki a változatos uton a természet egyik fontos csodájához a Tordahasadékhoz, mely mélyen meghatotta őket arányaival, gyönyörű változataival, csodaszép részleteivel még azokat is, akik már látták máskor is, hát még azokat, akik sajnos híre is alig hallották és ha hallották, sem bírhattak semmi fogalommal felőle, amíg színről-szinre nem látják a nagy természetnek ezen hatalmas alkotását, melyet szemlélve, bámulva elfelejti a turista a megtekintéssel járó fáradságokat és a napnak perzselő hőségét.

Mikor a barlangok felé közeledtünk, már ellankadottan, egy áldott kristály forrás üdítő csöppjei új életre, erőre serkentettek mindnyájunkat.

Jó előhaladott dél volt, mire visszaérkeztünk a pihenő rétre, hol aztán baráti vidám hangulatra kelve erősítettük meg magunkat

az előttünk álló, az augusztusi naptól erősen áthévitett jókora szikla-hegy megmászására, hogy a kocsikhoz eljuthassunk.

Az Erdélyrészi Kárpát Egyesület dicséretreméltóan sokat könynyitett már az ut nehézségeinek elhárítására és már talán nemsokára egy egyszerű, de alkalmas, tágas menedékház is hirdetni fogja buzgó munkásságát, mivel a régebben ott rosszul és célszerűtlen helyre épített hasoncélú épület rommá változott.

A Tordahasadék érdemes volna arra, hogy nagyobb áldozattal is az ország egyik legérdekesebb és sűrűn látogatott kiránduló pontjává tétessék, mely a nyári 5-6 hónapon át azon vidéken nem jelentéktelen pénzforgalmat teremthetne.

Toroczkó.

Ugyanazon társaság kevés változással másnap, 24-én reggel ismét jókedvvel sorakozott a már kevésbé fárasztó, de a maga nemében szintén rendkívül érdekes toroczkói kirándulásra.

Toroczkót nem kell felfedezni, sokszor le volt írva története, gyönyörű népviselete, jellegzetes építkezése, és különösen házi berendezése, butorzata felszerelése stb.

Gyönyörű időben és gyönyörű vidéken haladtunk nagyobbbrészt kristálytisza vizek mellett több községen keresztül célunk felé, közben egészen vadregényes, sziklás, erdős vidéken is.

És különösen érdekessé tette utunkat az, hogy jó darabon a a Topánfalva—Torda között épülőben levő vasut mellett vezetett utunk, mely mellett sokféle nyelvű munkás lázasan sürgött, forgott ezen jelentős közgazdasági vállalat szolgálatában.

Utazásunk közben és Toroczkón lelkes vezetőink voltak dr. Balogh György, dr. Boér Kálmán, Sándor Mihály és Balogh István urak, a kiknek vezetése mellett megtekintettük az unitáriusok szép templomát, az állami iskolát egy kis szép nőipari kiállítással és pár gyönyörű régiberendezésű házat és női diszruhákat.

Mikor az egyik bukaresti szép székelly asszony utitársunkat felöltöztették a toroczkói gyönyörű menyasszonyi ruhába és úgy a társaság előtt megjelent — bizony sok híres primadonna megirigyelhette volna.

A Székelykő tiszteletet parancsoló magas bérceére csak áhitattal tekintettünk föl, de annak megmászására már sem az idő rövidsége, sem a harmincfokos hőség nem adta meg a lehetőséget.

Bizony érdemes volna ezt a kis szorgalmas, kitartó, munkás, egykor híres bányásznépséget is valami a megélhetésüket, sőt erőteljes fejlődésüket biztosító ipari munkával ellátni, mivel ott a sziklák között nagy munkával sem élhetnek meg pusztán a földmivelésből, az ők erőteljes fennmaradásukra, fejlődésükre pedig kulturális és magyarnemzeti szempontból egyaránt feltétlenül nagy szükség van.

Tapasztalatokban gazdagodva és ismét egy gyönyörűen eltöltött nap emlékezetével telten vonultunk be estvére megint Tordára, honnan meleg baráti kézszorításokkal és a Csíkszeredában való kedves viszontlátás reményében és Torda város lakóira áldást mondva távoztunk haza mindnyájan kötelességeink teljesítésére.

* * *

Hálátlanságot követnénk el, ha a legmelegebb köszönettel meg nem emlékezném még arról is, hogy augusztus 22 én délután a vendégek megtekintették a Tordán létező mészégető és gipszgyárakat, melynek vezetői nagy készséggel nyújtottak mindenféle felvilágosítást, azután a Mendel féle kitűnő sörgyárat, *melynek tulajdonosa igazi elkötelező gavalléros magyar vendégszeretettel látta el és fogadta a több százra menő vendégsereget, melyért a Szövetség elnöke meleg köszönetét nyilvánította.*

Ugyancsak hálás és meleg köszönettel kell megemlékeznünk a kolozsvári nemzeti színház kitűnő tagjairól: Berlányi Vanda, Báthori Elza, Nagy Adorján, Szakáts Andor, Hetényi Elemér, Pajor Ödön, Csapó Jenő és Stefanidesz Károly művésznőkről és művészekről, kik a rendező bizottság felkérésére hazafias lelkes készséggel vettek részt, működtek közre a Székely Szövetség közgyűlése alkalmából rendezett gyönyörű és óriás sikerű estélyen. K. L.

